

Betænkning om

SYSTEMEKSPORT INDEN FOR UDDANNELSESSEKTOREN

*Afgivet af den af undervisningsministeriet
den 4. marts 1983 nedsatte styregruppe*



BETÆNKNING NR. 1012
MAJ 1984



trykt på genbrugspapir

ISBN 87-503-5052-8
Stougaard Jensen/København
Un 00-148-bet.

INDHOLD

	Side
Kapitel 1.	
Indledning	6
1.1. Styregruppens nedsættelse, kommissorium og medlemskreds	6
1.2. Sammenfatning af betænkningen	9
Kapitel 2.	
Undersøgelse af uddannelsesinstituti- onernes engagement i eksport af know-how fra januar 1981 til medio 1983	20
2.1. Generelle bemærkninger til under- søgelsen	20
2.2. Undersøgelsens hovedresultat	22
2.3. Hvem efterspørger uddannelses- institutionernes know-how	23
2.4. Hvilken know-how bliver efter- spurgt	34
2.5. Afsluttende kommentarer	38
Kapitel 3.	
Undersøgelse af internationale udvik- lingsorganisationers efterspørgsel på uddannelsesområdet i 1981 og 1982	40
3.1. Generelt om tjenesteydelser ved de internationale udviklingsor- ganisationers projekter	40

3.2.	Generelle bemærkninger til undersøgelsen	44
3.3.	Udviklingsbankernes og EF's uddannelsesprojekter	45
3.4.	Udvalgte FN-organisationers uddannelsesprojekter	55
Kapitel 4.	Uddannelsesinstitutionernes muligheder for at indgå i samarbejde om eksport af know-how	57
4.1.	Industriministeriets cirkulære af 14. januar 1981 vedrørende statslige styrelser deltagelse i eksportforretninger	57
4.2.	Rekvireret arbejde mod fuld indtægtsdækning	63
4.3.	Arbejde for fremmede rekvirenter	66
4.4.	"Offentlig" ansvarlig kapital i eksportvirksomheder	70
4.5.	Finansministeriets cirkulære af 5. april 1984 om statsinstitutioners og visse selvejende institutioners adgang til at udføre indtægtsdækket virksomhed	70
4.6.	Økonomisk incitament	74
4.7.	Markedsføring	75
4.8.	Prisfastsættelse	78
4.9.	Ansvars- og forsikringsforhold	80
4.10.	Personaleforhold	82
4.11.	Organisatoriske forhold	84
4.12.	Samarbejdsforhold	86
Kapitel 5.	Styregruppens indstilling og bemærkninger	88
5.1.	Indstilling	88
5.2.	Bemærkninger til eksportvirksomhedens administrative opbygning	89
5.3.	Bemærkninger til eksportorganisationens arbejdsopgaver	91

BILAGSFORTEGNELSE

Bilag 1	Fremsendelsesskrivelse fra undervisningsministeriet i forbindelse med udsendelse af spørgeskema	96
Bilag 2	Spørgeskema - udsendt til uddannelsesinstitutionerne	99
Bilag 3	Industriministeriets cirkulære af 14. januar 1981 vedrørende statslige styrelses deltagelse i eksportforretninger	102
Bilag 4	Sundhedsstyrelsens systemeksportengagement i Gizeh, Saudi Arabien	105
Bilag 5	Vejdirektoratets engagement i systemeksport	107
Bilag 6	Miljøstyrelsens engagement i systemeksport	109
Bilag 7	Post- & Telegrafvæsenets engagement i systemeksport	111
Bilag 8	Danmarks Tekniske Højskoles engagement i systemeksport	113
Bilag 9	Erhvervsskolernes engagement i systemeksport gennem selskabsdannelse	115

KAPITEL 1

Indledning

1.1. Styregruppens nedsættelse, kommissorium og medlemskreds

Undervisningsministeriet nedsatte den 4. marts 1983 en styregruppe vedrørende systemeksport med henblik på at undersøge, hvorledes undervisningsministeriet med tilhørende institutioner kunne deltage i systemeksport. Som sekretariat for styregruppen nedsatte undervisningsministeriet den 13. april 1983 en projektgruppe.

Styregruppen og projektgruppen fik følgende kommissorium:

"De gældende regler for statslige styrelsesers deltagelse i eksportforretninger har som grundprincip, at offentlige styrelsesers indsats er af rådgivende og/eller assisterende art i forbindelse med private firmaers tilbudsgivning eller effektivering af en afgivet ordre,

Ordningen bygger på en antagelse om, at offentlige styrelsesers indsats skal anvendes til at komplettere eller supplere et privat firmas indsats på et af dette firma udpeget felt.

Initiativet til eksportforretningen kommer således fra det private firma, og eksportforretningerne har derfor som oftest deres basis i tilbud om levering af skibe, bygningsværker, maskiner eller andet udstyr.

De senere års udvikling giver imidlertid anledning til at opstille den hypotese, at eksport af danske skibe, byggeri, maskiner m.v. i en række tilfælde også kan fremmes ved en forudgående eksport af tjenesteydelser (know-how), f.eks. på uddannelsesområdet. Såfremt dette er tilfældet, må det derfor antages, at de nuværende regler for statslige styrelses deltagelse i eksportforretninger må udbygges.

Det er derfor projektgruppens opgave indledningsvis at udarbejde en beskrivelse af, på hvilke måder og efter hvilke regler statslige styrelser for tiden deltager i eksportforretninger, samt ved konkrete eksempler at illustrere omfanget og arten af deltagelsen.

Projektgruppen må dernæst gennem undersøgelse af udbudsmateriale, rapporter, planmateriale, anmodninger om assistance m.v. danne sig et skøn over behovet for import af tjenesteydelser (know-how) på uddannelsesområdet, fortrinsvis i engelsktalende lande, især inden for grundlæggende og videregående uddannelser, der sigter mod erhvervslivet.

Det er endvidere projektgruppens opgave at undersøge, om undervisningsministeriet og tilhørende institutioner, skoler m.v. vil være i stand til at gå ind i dette arbejde på tilfredsstillende måde, hvad enten det skal ske som et nødvendigt supplement til private firmaers tilbudsgivning inden for de gældende regler, eller det alene skal ske som eksport af pædagogisk og administrativ know-how på uddannelsesområdet.

De ovenfor nævnte opgaver forventes løst med afgivelsen af en delrapport herom senest den 1. juni 1983.

Såfremt gruppen finder, at undervisningsministeriet, institutioner, skoler m.v. vil kunne gøre dette, er det tillige projektgruppens opgave at stille forslag om, under hvilke former denne indsats bedst ydes, og hvilke forvaltningsretlige konsekvenser det vil medføre.

Denne del af gruppens arbejde forventes løst inden den 1. september 1983."

Som medlemmer af styregruppen blev beskikket:

Afd.chef Ernst Goldschmidt, Undervisningsministeriet, Departementet.

Direktør N.K. Hermansen, Undervisningsministeriet, Direktoratet for de videregående Uddannelser.

Direktør Niels Hummeluhr, Undervisningsministeriet, Direktoratet for Erhvervsuddannelserne.

Budgetchef Karsten Olsen, Budgetdepartementet.

Kontorchef H.J. Assing, Udenrigsministeriet.

Fuldmægtig Niels Nielsen, Danmarks Erhvervsfond.

Rektor Øle Fejerskov, De videregående Uddannelsesinstitutioner.

Forstander Aage Fogh, Tekniske skoler og Maskinmesterskoler.

Forstander H. Bech Frandsen, Handelsskolerne.

Fra den 22. november 1983 blev kontorchef Henrik Iversen, Udenrigsministeriet, beskikket som medlem af styregruppen i stedet for kontorchef H.J. Assing, Udenrigsministeriet.

Projektgruppen der har varetaget styregruppens sekretariatsopgaver bestod af:

Fuldmægtig Niels R. Korsby, Undervisningsministeriet.

Cand.mag. Søren R. Christensen.

Cand.mag. Peter Uffe Meier.

Assistent Vivi Gylle.

Styregruppen har i alt afholdt 7 møder.

1.2. Sammenfatning af betænkningen

Uddannelsesinstitutionernes engagement i eksport af know-how fra januar 1981 til medio 1983

Med henblik på at belyse efterspørgslen efter tjenesteydelser på uddannelsesområdet anmodede styregruppen undervisningsministeriet om at udsende spørgeskemaer til de videregående uddannelsesinstitutioner, erhvervsskolerne samt landbrugsskolerne vedrørende deres engagement i eksport af know-how i perioden 1. januar 1981 til medio 1983. Herudover blev der taget særlig kontakt til 15 udvalgte uddannelsesinstitutioner. Gennem spørgeskemaundersøgelsen ønskedes det belyst, hvor mange uddannelsesinstitutioner der havde deltaget i eksport eller havde fået henvendelse derom - ligeledes hvem rekvirenterne eller samarbejdspartnerne var, hvad der blev efterspurgt m.v.

Spørgeskemaet blev sendt til i alt 200 uddannelsesinstitutioner, og af disse har 175 udfyldt og tilbagesendt skemaet.

I undersøgelsen indgår en lille institution med samme vægt som en stor, da en detaljeret statistik baseret på de enkelte eksportengagementer ikke kunne give en rimelig sikkerhed, bl.a. fordi visse store uddannelsesinstitutioner kun vanskeligt kan fremskaffe de relevante oplysninger om alle eksportengagementer.

Af de 200 uddannelsesinstitutioner har 59 eller ca. 30% deltaget i eksport eller har modtaget henvendelse herom. Af disse har den helt overvejende del faktisk deltaget i eksport, idet kun ganske få institutioner alene har modtaget henvendelser, som aldrig er blevet fulgt op af engagementer. Hertil skal lægges, at denne opgørelsesform - der viser antallet af institutioner - skjuler, at der inden for alle skoleområder er en tendens til, at enkelte institutioner har mange engagementer og en ikke uvæsentlig erfaring med bidrag af know-how til udviklingslande.

Af undersøgelsen fremgår det, at det først og fremmest er de tekniske skoler og de videregående uddannelsesinstitutioner, der har været involveret i overførsel af know-how til udlandet.

DANIDA er den efterspørger, der har rettet henvendelse til flest uddannelsesinstitutioner - i alt 41 af de 59 institutioner. De resterende rekvirenter har sammenlagt henvendt sig til i alt 44 institutioner. Af disse rekvirenter er de private danske firmaer de mest betydende med henvendelser til i alt 29 uddannelsesinstitutioner, medens offentlige institutioner i udlandet og internationale organisationer har henvendt sig til henholdsvis 15 og 13 uddannelsesinstitutioner. I alt 18 uddannelsesinstitutioner har fået henvendelse fra alle øvrige rekvirenter, hvilket primært vil sige udenlandske private virksomheder.

Samarbejdet med DANIDA afvikles hyppigst ved, at uddannelsesinstitutionernes medarbejdere bevilges orlov med henblik på ansættelse i DANIDA. Uddannelsesinstitutionerne leverer endvidere know-how til DANIDA ved at gennemføre kurser, modtage stipendiater og udføre rådgivning. Perspektivet i samarbejdet med DANIDA er dog et noget andet end for de øvrige rekvirentkategorier, idet man ikke kan tale om egentlige eksportforretninger, når DANIDA finansierer projekter.

Vedrørende samarbejdet med de private danske firmaer viser undersøgelsen, at visse uddannelsesinstitutioner får ganske mange henvendelser. Særlig indenfor gruppen tekniske skoler er der eksempler på løbende samarbejde med danske erhvervsvirksomheder om eksportopgaver. Der peges i den forbindelse på, at flere institutioner har fremhævet, at de private samarbejdspartnere ser en betydelig interesse i, at det offentlige bidrager med know-how. Ligeledes er der givet udtryk for, at de danske firmaer helt er indstillet på, at samarbejdet finder sted på kommercielle vilkår.

Af undersøgelsen fremgår det, at henvendelser fra udenlandske offentlige institutioner primært rettes mod de videregående uddannelsesinstitutioner fra tilsvarende udenlandske institutioner. I forlængelse heraf peges der i undersøgelsen på betydningen af de internationale faglige kontakter som udgangspunkt ved etablering af en eksportforretning.

Angående efterspørgslen fra de internationale organisationer samt gruppen "øvrige rekvirenter" viser undersøgelsen, at henvendelserne gennemgående er få, og at der er tale om mindre leverancer.

Vide:re viser undersøgelsen, at arten af den know-how som efterspørges fordeler sig jævnt på opgaver vedrørende undervisning her i landet, undervisning i udlandet, rådgivning samt andet arbejde knyttet til specifik faglig viden.

En hiel del af dette arbejde udgør ikke egentlige forretninger for institutionerne, bl.a. fordi det ofte udføres af medarbejdere, der bevilges orlov. Orlov ydes hyppigst i forbindelse med større udenlandske undervisningsopgaver i DANIDA-regie.

Sammenfattende kan der peges på, at uddannelsesinstitutionerne allerede i dag i et ikke livvæsentligt omfang er involveret i overførsel af know-how til udlandet samt at dette engagement kan udvides, hvis kendskabet til hvilke muligheder, der ligger i et samarbejde med uddannelsesinstitutionerne udbredes. Markedsføring af institutionernes særlige know-how synes derfor at være en nærliggende mulighed.

Internationale udviklingsorganisationers efterspørgsel på uddannelsesområdet i 1981 og 1982

Den del af det samlede marked for uddannelsesinstitutionernes know-how som udgøres af de internationale bistandsorganisationer, kan med henblik på beskrivelse naturligt deles i to hovedkategorier: Dels Verdensbanken, de regionale udviklingsbanker og EF karakteriseret ved en relativ åbenhed omkring projektinformationer, dels UNDP og FN's særorganisationer karakteriseret ved at der næsten ikke informeres om projekter. I modsætning til udviklingsbankernes og EF's efterspørgsel på uddannelsesområdet kan UNDP's og FN's efterspørgsel derfor kun vanskeligt beskrives.

Verdensbanken, de regionale udviklingsbanker og EF traf i 1981 beslutning om gennemførelse af 71 uddannelsesprojekter. Heraf var finansieringen afklaret for 64 projekter med en samlet beløbsramme på over 8 mia. kroner. I 1982 traf de samme organisationer beslutning om gennemførelse af 97 uddannelsesprojekter. For de 84 projekter var finansieringen afklaret, og beløbsrammen udgjorde over 11 mia. kroner.

Beløbsrammen omfatter kun den del af uddannelsesprojekterne, der finansieres ved lån eller gave fra bistandsorganisationerne og ikke de dele, der finansieres af modtagerlandet i lokal valuta.

Undersøgelsen viser, at Verdensbanken gennemfører de fleste og beløbsmæssigt største projekter. EF tegner sig for en relativ lille del af den samlede finansiering, men gennemfører temmelig mange projekter. De regionale udviklingsbanker gennemfører omtrent samme antal projekter som EF - beløbsmæssigt er de i gennemsnit knapt så store som Verdensbankens.

Det kan konstateres, at hovedparten af projekterne gennemføres inden for uddannelsesområderne videregående uddannelser og erhvervsuddannelser og endvidere, at over halvdelen af projekterne gennemføres i områder, hvor engelsk er første fremmedsprog.

Denne koncentration inden for områder hvor engelsk er første fremmedsprog og inden for uddannelsesområderne videregående uddannelser og erhvervsuddannelser bliver endnu mere udpræget, hvis man i stedet for antal projekter fordeler låne- og tilskudsmassen på sprog- og uddannelsesområder.

Uddannelsesprojekternes opgavemæssige sammensætning er som hovedregel ganske omfattende. Næsten uden undtagelse består de af en række enkeltopgaver som byggeri, levering af udstyr, undersøgelse, planlægningsopgaver, undervisning m.v.

Undersøgelsen viser, at byggeopgaver og levering af udstyr er de hyppigst forekommende arbejdsopgaver. Uddannelsesplanlægningsopgaver og varetagelse af undervisning forekommer dog næsten lige så hyppigt.

En detaljeret gennemgang af 20 udvalgte projekter til modtagerlande med engelsk som første fremmedsprog viser, at know-how-andelen - d.v.s. planlægnings- og analyseopgaver samt rådgivning og undervisning - udgør ca. 25% af de eksternt finansierede projektomkostninger.

For de FN-organisationer der har særlig interesse for uddannelsessektoren - UNDP, UNESCO, FAO og ILO - er der på grundlag af orga-

isationernes budgetter skønnet, at indkøbet af tjenesteydelser på uddannelsesområdet i 1901 samlet beløber sig til 61 mill, kroner. UNDP tegner sig for godt halvdelen af dette beløb.

Disse fire organisationers indkøb er altså i forhold til udviklingsbankernes meget begrænset. Indkøbet vedrører dog fortrinsvis forundersøgelser og pilotprojekter, der kan resultere i store projekter finansieret af udviklingsbankerne.

Det marked, som udgøres af de internationale bistandsorganisationer er vanskeligt at komme ind på, fordi der kræves en særlig kontakt med både modtagerlande og de internationale bistandsorganisationer. Fra udenrigsministeriets side oplyses, at eksportmulighederne i vidt omfang vil være afhængig af, om man gennem sådanne kontakter så at sige skaber projekterne selv. Har rådgiver således selv foranlediget gennemførelse af f.eks. forundersøgelser, er der en generel tendens til, at rådgiveren også tilknyttes de senere projektfaser. Deltagelse i de relativt små FN-projekter kan netop i dette perspektiv få betydning, da det kan føre til større projektopgaver finansieret af udviklingsbankerne.

Sammenfattende kan det konstateres, at de internationale bistandsorganisationer gennemfører uddannelsesprojekter for meget store beløb. Især inden for uddannelsesområderne videregående uddannelse og erhvervsuddannelse i områder hvor engelsk er først anvendte fremmedsprog - og den sproglige barriere således ikke forekommer uovervindelig - finder styregruppen, at der er mulighed for at undervisningsministeriet og dets institutioner naturligt kan engagere sig i en lang række forskellige opgaver. Samtidig er det konstateret, at uddannelsesinstitutionernes nuværende samarbejde med de internationale bistandsorganisationer er meget begrænset, hvilket understreger betydningen af aktivt opsøgende arbejde over for modtagerlandene og finansieringskilderne.

Uddannelsesinstitutionernes muligheder for at indgå i et samarbejde om eksport af know-how

Mulighederne for at engagere sig i eksportsamarbejde er beskrevet ud fra gældende regler omkring offentlig eksportdeltagelse.

Herunder behandles en række særlige forhold, som bl.a. uddannelsesinstitutionerne har påpeget som væsentlige for at kunne gå ind i en eksportforretning.

Industriministeriets cirkulære af 14. januar 1931 vedrørende statslige styrelsers deltagelse i eksportforretninger indebærer, at offentlig viden gennem salg af tjenesteydelser eller udlån af medarbejdere kan gøres tilgængelig for den private sektor i eksportøjemed. Under visse forudsætninger kan en styrelse også entretere direkte med den udenlandske kunde.

Statslige styrelsers deltagelse i eksportforretninger efter industriministeriets cirkulære administreres af Danmarks Erhvervsfond. En styrelse kan således påtage sig eksportaktiviteter, afholde udgifterne herved samt ansætte personale ud over bevillings- og personalerammerne, sålænge udgifterne ikke overstiger de indtægter, der i denne forbindelse overføres fra Danmarks Erhvervsfond.

Blandt de statslige styrelser som har anvendt cirkulæret i forbindelse med eksport kan nævnes sundhedsstyrelsen og vejdirektoratet.

Statsinstitutioner kan desuden på de årlige bevillingslove anerkendes som udførende rekvireret arbejde mod fuld indtægtsdækning. At en styrelse på finansloven har hjemmel til at udføre rekvireret arbejde medfører dog ikke nødvendigvis, at styrelsen kan anvende bestemmelserne om rekvireret arbejde til at deltage i eksportforretninger - afgørende herfor er de forudsætninger, hvorunder hjemmelen er givet.

Budgetvejledningens bestemmelser om rekvireret arbejde er i praksis blevet anvendt af miljøstyrelsen.

Endvidere kan institutioner for højere og videregående uddannelser, herunder også seminarier under henvisning til tekstanmærkning på de årlige finanslove udføre arbejde og undervisning for fremmede rekvirenter samt afholde udgifter hertil i det omfang de oppebærer indtægter.

Formålet med denne ordning er at stille uddannelsesinstitutionernes ekspertise m.v. til rådighed for bl.a. erhvervsvirksomheder. Selvom der ved ordningens etablering ikke specielt har været tænkt på eksport af offentlig viden, er der dog intet til hinder for, at ordningen benyttes i eksportsammenhæng. Således har ordningen da også været benyttet ved en række kontrakter, som f.eks. Danmarks Tekniske Højskole har sluttet med danske erhvervsvirksomheder, hvor leverancen har været led i en eksportforretning.

Mulighed for at indgå i samarbejde om eksport af know-how foreligger også gennem dannelse af selskaber, der køber den offentlige viden efter de gældende regler. Således kan der peges på, at en række erhvervsskoler har oprettet og indskudt ansvarlig kapital - dog ikke statsmidler - i et eksportselskab.

Som følge af finansministeriets cirkulære af 5. april 1984 vedrørende statsinstitutioners og visse selvejende institutioners adgang til at udføre indtægtsdækket virksomhed er retningslinierne for indtægtsafhængig virksomhed imidlertid ændret. Formålet med det nye regelsæt er at skabe ensartede retningslinier, der indeholder et hidtil savnet økonomisk incitament til at iværksætte indtægtsdækket virksomhed. Fra Danmarks Erhvervsfond oplyses det, at dette antagelig vil medføre en revision af industriministeriets cirkulære om statslige styrelses deltagelse i systemeksport.

Undersøgelsen af uddannelsesinstitutionernes hidtidige eksportengagement viser, at engagementerne i høj grad har været båret af enkelte medarbejderes personlige interesse, og bl.a. derfor været præget af en vis tilfældighed. Med de nye regler om indtægtsdækket virksomhed er der i langt højere grad skabt grundlag for en intensiv og permanent eksportdeltagelse, da 80% af det såkaldte overheadtillæg tilfalder den udførende institution, som hermed får mulighed for at skabe sig fortjeneste.

Vedrørende markedsføring af uddannelsesinstitutionernes know-how har institutionerne hidtil været henvist til at spille en overvejende passiv rolle, idet hverken industriministeriets cirkulære, bestemmelserne om rekvireret arbejde eller arbejde for fremmede rekvirenter har givet hjemmel til afholdelse af markedsfø-

ringsudgifter.

De nye regler om indtægtsdækket virksomhed løser på længere sigt spørgsmålet om afholdelse af markedsføringsudgifter, idet disse udgifter vil kunne dækkes af de dele af overheadtillæggene, der tilfalder den udførende institution samtidig med, at der gives adgang til overførsel af under- og overskud mellem finansår. Fremgangsmåden, hvor der oparbejdes et underskud til finansiering af markedsføringsudgifterne i startfasen, må dog forudses at blive anvendt med nogen forsigtighed.

Med henblik på at løse op for problemerne i startfasen arbejdes der i øjeblikket i Danmarks Erhvervsfond med spørgsmålet om prækontraktuelle udgifter. Lykkes det ikke herigennem eller på anden måde at skabe øgede muligheder for at få dækket startomkostningerne, vil alternativet være en forsigtig og tilbageholdende startfase.

Ved spørgsmålet om prisen på institutionernes know-how har styregruppen under hensyntagen til konkurrenceevne og incitament først og fremmest fundet anledning til at påpege, at det offentlige ved udsendelse af medarbejdere til udlandet må operere med et højt lønomkostningsniveau, eftersom der er skattepligt af hjemmelønnen samtidig med, at der ydes et relativt stort udetillæg. En skattemæssig ligestilling mellem privat og offentligt ansatte udsendte medarbejdere overvejes imidlertid i industriministeriet.

På baggrund af den gældende bestemmelse i industriministeriets cirkulære om at en styrelse kun kan påtage sig ansvar for egne ydelser, henleder styregruppen endvidere opmærksomheden på den eventuelle begrænsning af eksportmulighederne, der måtte ligge i, at uddannelsesinstitutionerne ikke kan optræde som hovedleverandør med tilknyttede private underleverandører.

Angående personaleforbruget giver såvel industriministeriets cirkulære som finansministeriets cirkulære om indtægtsdækket virksomhed mulighed for ansættelse af erstatningspersonale uden for de almindelige personalebevillinger. Styregruppen påpeger, at personaleforholdene derfor i hovedsagen vedrører spørgsmålet om ministeriets og uddannelsesinstitutionernes villighed til og mu-

lighed for at frigøre erfarne medarbejdere til eksportopgaver. Kun for små institutioner og institutter hvor en bestemt viden findes på få hænder, har det undertiden været forbundet med vanskeligheder at finde erstatningspersonale.

På baggrund af undersøgelserne vedrørende uddannelsesinstitutionernes hidtidige engagement og efterspørgslen efter uddannelsesmæssig know-how samt en række vanskeligheder institutionerne har givet udtryk for at stå med, når de ønsker at påbegynde eksport, finder styregruppen det afgørende, at eksportindsatsen organiseres, hvis engagementet skal øges.

Der peges derfor på nødvendigheden af at løse en række informationsopgaver over for institutionerne således, at f.eks. manglende viden om ansættelsesforhold i udlandet, kontraktsforhold, bevillingsmæssige forhold samt samarbejdsmuligheder med private firmaer og andre uddannelsesinstitutioner ikke hindrer et eksportengagement.

Ligeledes finder styregruppen behov for løsning af informationsopgaver over for de potentielle private samarbejdspartnere og at der inden for ministeriets rammer skabes mulighed for, at parterne let kan mødes. Således peges der på, at øget eksportsamarbejde kan fremmes, hvis firmaerne i første omgang kunne henvende sig ét sted, hvor man kunne formidle kontakten til de enheder og institutioner, der skal inddrages i sagen.

Denne formidlings- og koordineringsvirksomhed vil især være nødvendig, hvor der er tale om engagementer i store internationalt finansierede projekter, hvor løsningen af opgaverne ud over samarbejde med kunder, finansieringskilder, udenrigsministeriet og private firmaer kræver inddragelse af flere uddannelsesinstitutioner og undervisningsdirektorater.

I denne sammenhæng understreges det, at sådanne projekter netop skabes ved rådgiverens aktive medvirken, hvorfor der i tilknytning til organiseringen af formidlings- og koordineringsarbejdet skal skabes organisatoriske forudsætninger for, at der tages initiativer til projekter.

Styregruppen finder endvidere, at en organiseret eksportindsats rummer betydelige fordele, fordi der for ministeriet og dets institutioner som helhed åbnes mulighed for et kontinuerligt engagement samt bedre muligheder for at indhøstede erfaringer bevares - hvilket kun i begrænset omfang må forventes at gælde for den enkelte institution.

Endelig fremhæver styregruppen betydningen af, at man gennem en organisering får bedre mulighed for at opretholde den helt nødvendige kontakt til ikke blot de private samarbejdspartnere, men også til erhvervsorganisationerne, Projektudvalget under Danmarks Erhvervsfond og ikke mindst udenrigsministeriets handelsafdeling, idet adgangen til markedet i vidt omfang skabes i samarbejde med disse parter.

Styregruppens indstilling

Styregruppen kan på baggrund af de gennemførte analyser konstatere, at der er et stort og fra dansk side delvist uopdyrket marked samt at der med de nye regler for indtægtsdækket virksomhed er skabt øget grundlag for at opdyrke dette marked.

Styregruppen finder, at der ved opdyrkelsen af dette marked er behov for et samlende organ, der kan løse opsøgende opgaver og i nært samarbejde med uddannelsesinstitutionerne, undervisningsdirektoraterne, udenrigsministeriet, sekretariatet for Danmarks Erhvervsfond m.v. kan formidle samarbejde og informationer om uddannelsesmæssig know-how til danske firmaer og potentielle udenlandske kunder.

Idet styregruppen forudsætter, at nævnte organ er støttende og ikke styrende foreslås følgende:

at der i ministeriet på overordnet ledelsesplan etableres en ledelsesgruppe til varetagelse af tværgående funktioner og koordinering i forbindelse med eksportarbejdet

at der i tilknytning til departementets 3. afdeling etableres en eksportsektion, der fungerer som ledelsesgruppens sekretariat og som et kontaktorgan mellem undervisningsministeriet, ud(dannelses)institutionerne, erhvervslivet m.v.

at der i de enkelte direktorater skabes organisatoriske forudsætninger for at iværksætte og initiere eksportarbejde.

Da der vil være en række usikkerheder knyttet til eksportorganisationens funktioner og opgaver, sålænge undervisningsministeriets erfaringer med eksport er begrænset, finder styregruppen, at den foreslåede organisation bør betragtes EJom en ad-hoc-løsning.

Ledelsesgruppen foreslås sammensat af afdelingschefen for 3. afdeling - der varetager planlægnings- og budgetopgaver samt internationale relationer - samt direktørerne for de direktorater, der umiddelbart må forventes involveret i eksport, d.v.s. direktoratet for erhvervsuddannelserne og direktoratet for de videregående uddannelser. Herved opnås en fleksibel indpasning i den fastlagte arbejdsdeling mellem departement, direktorater og uddannelsesinstitutioner samtidig med, at koordineringen og ansvaret for især det opsøgende arbejde placeres på et tilstrækkeligt højt niveau.

Det foreslås endvidere, at de direktorater der står over for at skulle udføre konkrete arbejdsopgaver i forbindelse med eksport - herunder samarbejde med institutionerne - skal kunne trække eksportsektionens medarbejdere over i den eller de enheder, direktoraterne vil henlægge det praktiske eksportarbejde til.

KAPITEL 2

Undersøgelse af uddannelsesinstitutionernes engagement i eksport af know-how fra januar 1981 til medio 1983

2.1. Generelle bemærkninger til undersøgelsen

Med henblik på at belyse uddannelsesinstitutionernes engagement i eksport af know-how udsendte undervisningsministeriet et spørgeskema til en række uddannelsesinstitutioner. De uddannelsesinstitutioner, der er omfattet af spørgeskemaundersøgelsen, er de videregående uddannelsesinstitutioner, erhvervsskolerne og landbrugsskolerne.

Ministeriets fremsendelsesskrivelse til skolerne samt spørgeskemaet er optrykt som bilag 1 og bilag 2.

Baggrunden for spørgeskemaets udformning var bl.a., at undersøgelsen blev rettet mod meget forskellige institutioner. En meget lille skole kan således relativt hurtigt redegøre for sine erfaringer med eksportopgaver, mens en stor institution som Københavns Universitet ikke har disse oplysninger samlet på centralt plan. Detaljerede oplysninger om alle de opgaver institutionerne har været involveret i ville således kræve et alt for omfangsrigt spørgeskema og pålægge institutionerne så meget arbejde, at svarprocenten sandsynligvis ville blive betydeligt reduceret.

Note 1: Den for kapitel 2 tilgrundliggende undersøgelse kan rekvireres ved henvendelse til undervisningsministeriet på telefon: 01.125632.

Sigtet med spørgeskemaet har derfor ikke været en detaljeret statistik over eksportopgaverne, men at belyse hvor stor en del af institutionerne der har været involveret i eksportopgaver samt at belyse, hvilke institutioner, firmaer etc. skolerne har samarbejdet med, og hvad man har samarbejdet om.

Dernæst var det hensigten gennem spørgeskemaet at tilvejebringe en oversigt over nogle skoler, som kunne kontaktes for derved at opnå et mere detaljeret kendskab til de praktiske erfaringer, skolerne har indhøstet med dette arbejde.

Spørgeskemaet blev på denne baggrund udformet som 5 spørgsmål, der var åbne i den forstand, at skolerne ikke blot skulle svare ja, nej, men derimod give en forklarende beskrivelse af de indhøstede erfaringer. De oplysninger institutionerne blev bedt om at redegøre for i skemaet vedrører perioden 1. januar 1981 til medio 1983.

På grundlag af spørgeskemaernes besvarelse blev der dels udarbejdet en række tabeller - hvor populationen som sagt er antallet af institutioner og ikke antallet af engagementer - dels taget kontakt med 15 udvalgte institutioner for at få supplerende oplysninger om engagementerne. Der blev herunder afholdt møder med 5 institutioner, mens 10 institutioner blev kontaktet telefonisk.

Endelig blev det undersøgt, hvor mange henvendelser der er blevet rettet til undervisningsministeriet i perioden siden 1. januar 1981.

Det skal understreges, at der er forskel på en egentlig markedsundersøgelse, hvor undersøgelsens objekt er køberne, og så den her gennemførte undersøgelse, hvor undersøgelsesobjektet i første omgang er sælgerne, men hvor der gennem oplysningerne fra sælgerne om de faktiske købere og de potentielle købere gennemføres en beskrivelse af efterspørgslen.

Baggrunden for denne noget indirekte fremgangsmåde er naturligvis, at en direkte undersøgelse af de potentielle købere ville kræve ganske anderledes ressourcer.

2.2. Undersøgelsens hovedresultat

Nedenfor i tabel 1 er vist antallet af institutioner, der indgår i undersøgelsen, antallet af institutioner, der har besvaret spørgeskemaet og endelig antallet af institutioner der har leveret know-how eller modtaget henvendelser herom.

Tabel 1

Antallet af uddannelsesinstitutioner indgået i spørgeskemaundersøgelsen der har fået henvendelse om henholdsvis leveret know-how i perioden 1, januar 1981 til medio 1983 .

	Antal inst. adspurgt ved spørgeskema	Antal inst. der har besvaret spørgeskema	Heraf inst. der har fået henvendelse om hhv. leveret know-how
Tekniske Skoler 2)	64	56	32
Handels- skoler	54	54	6
Maskin- mester- skoler	7	7	2
Land- brugs- skoler	29	25	5
Videre- gående udd.inst.	46	33	14
Ialt	200	175	59

Note 1: Levering af know-how omfatter også vederlagsfri tjenesteydelser .

Note 2: Hvor handelsskoler og maskinmesterskoler er tilknyttet tekniske skoler (og har svar identiske med svarene fra de tekniske skoler) er disse kun opført under tekniske skoler .

Det ses af tabellen, at ca. 12% af institutionerne ikke har besvaret spørgeskemaet, og at ca. 30% af institutionerne enten har

deltaget i eksport af know-how eller har modtaget henvendelse herom. Det forudsættes herved, at de ca. 12% af institutionerne der ikke har besvaret spørgeskemaet heller ikke har erfaringer med eksportarbejde.

Det fremgår videre af tabellen, at det antalsmæssigt først og fremmest er de tekniske skoler, og til en vis grad de videregående uddannelsesinstitutioner, der har været involveret.

Tabellen viser dog ikke hele billedet, idet der inden for alle skoleområderne er en tendens til, at enkelte institutioner har virkelig mange erfaringer med dette arbejde. Således blandt landbrugsskolerne, hvor én enkelt skole har været og til stadighed er meget involveret i internationalt udviklingsarbejde. Også blandt de videregående uddannelsesinstitutioner er der institutioner, der - måske mere i kraft af størrelse og faglig spredning - til stadighed er involveret. Erhvervsskolerne har ikke helt samme specialiserede opdeling i relation til internationalt udviklingsarbejde. Dog er der også blandt de tekniske skoler, institutioner der har en særlig og ikke uvæsentlig erfaring med bidrag af know-how til udviklingslande.

Man skal holde sig for øje, at tabellen angiver antal institutioner og ikke antal henvendelser. Havde populationen været antallet af henvendelser og eksportengagementer, synes det klart at fremgå af de besvarede spørgeskemaer, at de videregående uddannelsesinstitutioner havde vejet betydeligt tungere.

Alt i alt kan det konkluderes, at uddannelsesinstitutioner allerede i dag er væsentligt involveret i overførsel af know-how til udviklingslande og udlandet i det hele taget.

2.3. Hvem efterspørger uddannelsesinstitutionernes know-how

I tabel 2 er vist, hvem der efterspørger uddannelsesinstitutionernes know-how eller med andre ord de kanaler, der hidtil er benyttet ved eksport af uddannelsesmæssig know-how.

Tabellen læses på følgende måde: Af de 32 tekniske skoler har 4 skoler fået henvendelse fra udenlandske offentlige institutioner, 4 af de 32 tekniske skoler har modtaget henvendelse fra internationale organisationer, 22 af de 32 tekniske skoler har været involveret gennem DANIDA etc.

Tabel 2

Antal uddannelsesinstitutioner der har fået henvendelse om henholdsvis leveret know-how fra 1. januar 1981 til medio 1983 - fordelt på de rekvirentkategorier, der har efterspurgt institutionernes know-how

	Antal inst. der har få- et henv. om hhv. leveret know-how	R e k v i r e n t k a t e g o r i				
		Uden- landske off.inst.	Int. organi- sationer	DANIDA	Danske firmaer	Øv- rige
Tekniske skoler ²⁾	32	4	4	22	16	12
Handels- skoler	6	-	2	4	2	-
Maskin- mester- skoler	2	1	-	1	-	-
Land- brugs- skoler	5	1	-	4	2	-
Videre- gående udd.inst.	14	9	7	10	9	6
Ialt	59	15	13	41	29	18

Note 1: Levering af know-how omfatter også vederlagsfri tjenesteydelser.

Note 2: Hvor handelsskoler og maskinmesterskoler er tilknyttet tekniske skoler (og har svar identiske med svarene fra de tekniske skoler) er disse kun opført under tekniske skoler.

Betrakter man institutioner i alt, ses det, at DANIDA som efterspørger er helt dominerende.

Samtidig er DANIDA den rekvirent, der er mindst interessant for uddannelsesinstitutionerne i denne sammenhæng, fordi engagementer i DANIDA's bistandsprojekter vedrører forholdet mellem to statsinstitutioner og derfor ikke rummer et overordnet økonomisk perspektiv.

Set fra en anden synsvinkel er DANIDA-engagementerne dog relevante, idet disse viser, at institutionernes særlige know-how kan anvendes i den tredje verden. Samtidig er de erfaringer institutionerne har fået om arbejde i den tredje verden lige gode, uanset om engagementet er kommet i stand gennem DANIDA eller en anden rekvirent.

Af de institutioner der har haft DANIDA som rekvirent har de 15 fået henvendelser udelukkende fra DANIDA. Det vil sige, at i alt 44 af de 59 institutioner, der har modtaget henvendelser, har fået henvendelser fra andre end DANIDA. Selvom DANIDA er skolernes betydeligste rekvirent, er der således ingenlunde tale om, at institutionerne ikke kan opnå engagementer gennem andre kanaler.

Næst efter DANIDA er private danske firmaer de største efterspørgere, idet 29 institutioner er blevet anmodet af sådanne om at bidrage med know-how i forbindelse med eksport.

I alt 18 uddannelsesinstitutioner har fået henvendelse fra kategorien "øvrige", hvilket primært vil sige udenlandske private virksomheder.

Af de 59 institutioner har de 15 fået henvendelser fra offentlige institutioner i udlandet om levering af know-how.

Endelig ses det af tabellen, at de internationale organisationer har haft ringe betydning som efterspørgere af de danske uddannelsesinstitutioners kunnen, idet kun 13 institutioner har fået henvendelser fra eller har leveret know-how til disse.

Sammenfattende kan fremhæves, at ca. 27% af de 200 adspurgte uddannelsesinstitutioner allerede i dag har modtaget henvendelser om deltagelse i eksportengagementer fra egentlige "kunder" - d.v.s. andre end DANIDA. Disse "kunder" eller efterspørgere af uddannelsesinstitutionernes know-how behandles - tillige med

DANIDA - hver for sig i det følgende.

Udenlandske offentlige institutioner

Af tabel 3 nedenfor fremgår det, at i alt 15 ud af de 59 institutioner har fået henvendelser fra offentlige institutioner i udlandet. I alt 13 ud af disse 15 har også rent faktisk gennemført eller var på svartidspunktet ved at gennemføre; et engagement med udenlandske offentlige institutioner.

Tabel 3

Antal institutioner der fra 1. januar 1981 til medio 1983 har fået en henvendelse fra, henholdsvis rent faktisk har leveret know-how til, offentlige institutioner i udlandet .

	Antal inst. der har fået henvendelse om henholdsvis leveret know-how	Antal inst. hvor rekvi- renten har været en udenlandsk offentlig institution	Antal inst. der rent fak- tisk har leve- ret know-how til udenlandske offentlige institutioner ¹⁾
Tekniske skoler	32	4	3
Handels- skoler	6	-	-
Maskin- mester- skoler	2	1	1
Land- brugs- skoler	5	1	-
Videre- gående udd.inst.	14	9	9
Ialt	59	15	13

Note 1: Omfatter også institutioner der på svartidspunktet forhandlede med udenlandske offentlige institutioner om levering.

Ud over de henvendelser som uddannelsesinstitutionerne har modtaget fra offentlige institutioner i udlandet har undervisningsministeriet også modtaget henvendelser, ialt 6, i den betragtede periode.

Det fremgår af tabel 3, at henvendelserne fra de udenlandske offentlige institutioner overvejende er rettet mod de videregående uddannelsesinstitutioner. Hovedsagelig kommer henvendelserne fra tilsvarende videregående uddannelsesinstitutioner i udlandet. Ofte er henvendelserne affødt af enkelte medarbejderes faglige og personlige kontakter, og ofte fører henvendelserne alene til gratisydelse.

Således synes henvendelserne fra denne rekvirentkategori først og fremmest at vise betydningen af de internationale kontakter, samt at der i udlandet faktisk er interesse for, hvad der arbejdes med på danske institutioner.

Internationale organisationer

Af tabel 4 nedenfor fremgår det, at i alt 13 institutioner har fået henvendelser fra internationale organisationer, og at 12 institutioner her ud af også rent faktisk har gennemført eller på svartidspunktet var ved at gennemføre et engagement med disse organisationer.

Det fremgår endvidere af tabel 4, at det overvejende er de videregående uddannelsesinstitutioner, der har leveret know-how til de internationale udviklingsorganisationer. Blandt de videregående uddannelsesinstitutioners kunder optræder adskillige af de internationale organisationer, medens erhvervsskolerne alene har entreret med FAO og EF. De faktiske leverancer kan alt i alt betegnes som små.

Når disse organisationer indtil nu har haft ringe betydning for uddannelsesinstitutionernes eksport af know-how, kan det bl.a. hænge sammen med, at disse organisationers udviklingsfinansiering meget ofte foregår i forbindelse med projekter af en sådan størrelsesorden, at danske uddannelsesinstitutioner må formodes ikke

som enkelt institution at kunne påtage sig arbejdet. Desuden vil disse organisationers mange arbejder givetvis være så eftertragtelssesværdige, at det er sælgeren, der tilbyder sig, og i langt mindre omfang organisationerne der opsøger leverandøren af know-how.

Tabel 4

Antal uddannelsesinstitutioner der har fået henvendelse fra henholdsvis rent faktisk har leveret know-how til internationale organisationer fra 1. januar 1981 til medio 1983 .

	Antal inst. der har fået henvendelse om henholdsvis leveret know-how	Antal inst. hvor rekvi- rentgruppen har været internatio- nale orga- nisationer	Antal inst. der rent faktisk har leveret know-how til internationale ¹⁾ organisationer
Tekniske skoler	32	4	4
Handels- skoler	6	2	1
Maskin- mester- skoler	2	-	-
Land- brugs- skoler	5	-	-
Videre- gående udd.inst.	14	7	7
Ialt	59	13	12

Note 1: Omfatter også institutioner der på svartidspunktet forhandlede med internationale organisationer om levering.

DANIDA

I tabel 5 nedenfor er vist antallet af institutioner, som har fået henvendelse fra DANIDA - i alt 41 - og det antal institutioner der rent faktisk har eller på svartidspunktet var ved at levere know-how til DANIDA - ialt 39.

Tabel 5

Antal uddannelsesinstitutioner der har fået henvendelse fra henholdsvis rent faktisk har leveret know-how til DANIDA fra 1. januar 1981 til medio 1983¹⁾.

	Antal inst. der har fået henvendelse om hhv. le- vet know-how	Antal inst. hvor rekvi- renten har været DANIDA	Antal inst. der rent faktisk har leveret know-how ¹⁾ til DANIDA
Tekniske skoler	32	22	20
Handels- skoler	6	4	4
Maskin- mester- skoler	2	1	1
Land- brugs- skoler	5	4	4
Videre- gående udd.inst.	14	10	10
Ialt	59	41	39

Note 1: Omfatter også institutioner der på svartidspunktet forhandlede med DANIDA om levering.

DANIDA er som sagt den største rekvirent. Dette bestyrkes yderligere ved en nøjere gennemgang af besvarelserne på spørgeskemaerne, idet flere institutioner til stadighed er involveret gennem DANIDA. Den hyppigste måde samarbejdet med DANIDA afvikles på, er at medarbejdere ved uddannelsesinstitutionen bevilges orlov med henblik på kortere eller længere tids ansættelse i DANIDA. Dog har i alt 21 institutioner også leveret know-how til DANIDA i den betragtede periode på anden måde end ved at bevilge orlov, f.eks. ved at gennemføre kurser, modtage stipendiater eller ved rådgivningsarbejde.

Som påpeget er perspektivet i uddannelsesinstitutionernes samarbejde med DANIDA i denne sammenhæng et noget andet end ved de øvrige rekvirentkategorier, idet man vel næppe med rimelighed

kan tale om eksportforretninger, når DANIDA finansierer projekter. Hertil kommer at man fra DANIDA's side har givet udtryk for et ønske om at fortsætte den nuværende form for samarbejde med uddannelsesinstitutionerne, hvor ekspertisen først og fremmest erhverves ved at ansætte folk fra uddannelsesinstitutionerne i perioder fremfor at købe løsning af opgaver hos uddannelsesinstitutionerne. DANIDA er dog fortsat interesseret i at gennemføre kurser på uddannelsesinstitutioner for studerende fra udviklingslande, men organisationen ønsker ikke at etablere mere permanente kursusforløb.

Herudover har DANIDA givet udtryk for at samarbejde med undervisningsministeriets institutioner om eksportopgaver kunne foregå på den måde, at DANIDA i tilknytning til sådanne leverancer kunne bevilge ekspertbistand, såfremt forudsætningerne for sådan ekspertbistand i øvrigt er opfyldt.

Danske firmaer

Næst efter DANIDA er private danske firmaer de største efterspørgere af uddannelsesinstitutionernes know-how.

Af tabel 6 nedenfor fremgår det, at i alt 29 uddannelsesinstitutioner har fået henvendelser fra danske firmaer, og at de 25 ud af disse også rent faktisk har gennemført eller på svartidspunktet var ved at gennemføre engagementer med danske firmaer.

Arbejde for danske firmaer følger det generelle mønster, nemlig at det er de tekniske skoler og de videregående uddannelsesinstitutioner, der får henvendelserne. Men ligesom det er tilfældet for de andre rekvirentkategorier, giver tabel 6 ikke et udtømmende billede af omfanget af henvendelser fra danske erhvervsvirksomheder. Visse uddannelsesinstitutioner får nemlig ganske mange henvendelser fra danske erhvervsvirksomheder. Særlig inden for gruppen tekniske skoler er der eksempler på, at nogle skoler har et løbende samarbejde med danske erhvervsvirksomheder om eksportopgaver. Det må dog i tilknytning hertil påpeges, at der også er institutioner, der af kapacitetsgrunde helt eller delvis må afvise at bistå ved firmaernes eksport.

Tabel 6

Antal uddannelsesinstitutioner der har fået henvendelse fra henholdsvis rent faktisk har leveret viden til private danske firmaer fra 1. januar 1981 til medio 1983 .

	Antal inst. der har fået henvendelse om henholdsvis leveret know-how	Antal inst. hvor rekvi- renten har været privat dansk firma	Antal inst. der rent faktisk har leveret know-how til privat dansk firma ¹⁾
Tekniske skoler	32	16	13
Handels- skoler	6	2	2
Maskin- mester- skoler	2	-	-
Land- brugs- skoler	5	2	1
Videre- gående udd.inst.	14	9	9
Ialt	59	29	25

Note 1: Omfatter også institutioner der på svartidspunktet forhandlede med danske firmaer om levering.

Flere skoler har givet udtryk for, at afvisning i nogen grad vil betyde, at firmaerne selv prøver at påtage sig de uddannelsesmæssige opgaver, men at dansk erhvervsliv samtidig ser en betydelig interesse i, at det offentlige bidrager med know-how. Således har en af de tekniske skoler oplyst om danske firmaers interesse for at samarbejde med skolen, at det er skolens opfattelse, at de danske firmaer helt er indstillet på at samarbejdet finder sted på kommercielle vilkår, og at det rekvirerende firma derfor betaler prisen for de af skolen leverede tjenesteydelser.

Danske; firmaers interesse for know-how på uddannelsesområdet kommer også til udtryk gennem et undersøgelsesarbejde om uddannelse inden for det agroindustrielle område.

I forbindelse med levering af agro-industrielt udstyr til en række udviklingslande har dansk landbrugs- og levnedsmiddelindustri ofte modtaget forespørgsel på medfølgende træningsprogrammer, undervisning etc.

I erkendelse heraf foranstaltede Landbrugsrådet, Industrirådet samt Arkitekt- og Ingeniørrådet i samarbejde med landbrugsministeriet en analyse af trænings- og uddannelsesmulighederne. Undersøgelsen - der baseredes på en rundspørge til i alt 130 offentlige og private institutioner og firmaer - blev udført af Danagro Adviser A/S og forelå medio 1983.

Tabel 7

Antallet af danske firmaer og institutioner inden for landbrugs- og levnedsmiddelsektoren, som udbyder uddannelses- og træningsprogrammer.

	Firmaer	Institutioner
Antal adspurgte ialt	64	66
Antal adspurgte som har besvaret det udsendte spørgeskema	26	34
Antal adspurgte der afholder kurser	15	12
Antal adspurgte der tidligere har afholdt kurser og på ny er interesseret	1	7
Antal adspurgte der gerne vil afholde kurser	10	15

Som det fremgår af tabel 7, er der udpræget interesse for at afholde trænings- og uddannelsesprogrammer - hvilket gælder både i forbindelse med salg af agroindustrielle projekter og som separat aktivitet.

Rapporten peger videre på betydningen af, at der ikke kun gennemføres undervisning og træningsprogrammer her i landet, men at sådanne aktiviteter også etableres i de lande, der er aftagere af det agroindustrielle kapitaludstyr Danmark sælger. Inden for det særlige agroindustrielle område er danske firmaer og deres bran-

cheorganisationer således indstillet på at levere uddannelsesmæssig know-how i tilknytning til det øvrige salg.

Øvrige rekvirenter

Rekvirentkategorien "øvrige" omfatter udenlandske firmaer, udenlandske og internationale brancheorganisationer og andre danske rekvirenter, som f.eks. humanitære hjælpeorganisationer.

Tabel 8

Antal uddannelsesinstitutioner der har fået henvendelse fra henholdsvis rent faktisk har leveret know-how til rekvirentkategorien "øvrige" fra 1. januar 1981 til medio 1983 - med angivelse af antal institutioner der faktisk har leveret know-how til henholdsvis udenlandske firmaer, udenlandske og internationale brancheorganisationer samt andre danske rekvirenter 1'.

			Antal inst. der rent faktisk har leveret know-how til rekvi- rentkatego- rien øvrige	Rekvirenttyper		
				Uden- land- ske fir- maer	Uden- land- ske og int. bran- che- org.	Andre danske rekvi- renter
Tekniske skoler	32	12	11	6	5	2
Handels- skoler	6	-	-	-	-	-
Maskin- mester- skoler	2	-	-	-	-	-
Land- brugs- skoler	5	-	-	-	-	-
Videre- gående udd.inst.	14	6	5	3	1	2
Ialt	59	18	16	9	6	4

Note 1: Omfatter også uddannelsesinstitutioner der på svartidspunktet forhandlede med de nævnte rekvirenter om levering.

Af tabel 8 ovenfor fremgår det, at af de 18 institutioner, der har fået henvendelse fra denne kategori, har de 16 gennemført eller var på svartidspunktet ved at gennemføre engagementer med rekvirenterne.

Sammenlignet med de øvrige rekvirentkategorier har denne gruppe af rekvirenter kun rettet efterspørgslen mod de tekniske skoler og de videregående uddannelsesinstitutioner. Udenlandske private firmaer er kvantitativt de vigtigste efterspørgere, men der er dog også en vis efterspørgsel fra udenlandske og internationale brancheorganisationer.

Hele denne restgruppe udgør i øvrigt en endnu mere beskeden gruppe end det umiddelbart fremgår, idet uddannelsesinstitutionerne gennemgående modtager få henvendelser fra disse rekvirenter.

2.4. Hvilken know-how bliver efterspurgt

Nedenfor i tabel 9 gives en oversigt over, hvilket arbejde rekvirenterne ønsker udført, når de henvender sig til institutionerne. Efterspørgslen kan kategoriseres på følgende måde: Undervisning i Danmark - undervisning i udlandet - rådgivning vedrørende uddannelse og undervisning - anden faglig ekspertise.

Det ses i tabel 9, at antallet af institutioner der har fået henvendelse om henholdsvis deltaget i de fire kategorier af arbejde stort set er lige store. Især må det bemærkes, at et ikke ubetydeligt antal institutioner har været involveret i undervisning i udlandet i den betragtede periode. Dette er af særlig interesse, hvis man sammenholder det med Danagro Adviser's rapport inden for det agroindustrielle område, hvoraf det fremgår, at kun en beskeden del af de mange adspurgte firmaer og institutioner har erfaring med eller ønsker om at foranstalte undervisning i udlandet.

Det bør i øvrigt fremhæves, at 27 ud af de 59 institutioner, der har været kontaktet af rekvirenterne, har modtaget henvendelser ikke kun på grund af deres uddannelsesmæssige know-how, men på

grund af en specifik faglig/teknisk viden. Ved en vurdering af uddannelsesinstitutionernes muligheder inden for eksport af know-how er der derfor forhold i materialet, der tyder på, at man ikke bør indskrænke sig til kun undervisningsrelaterede opgaver.

Tabel 9

Antal uddannelsesinstitutioner der har fået henvendelse om henholdsvis leveret følgende arter af arbejde fra 1. januar 1981 til medio 1983.

	Antal inst. der har fået henv. om hhv. leveret know-how	Arbejdsart			
		Under- vis- ning i Danmark	Under- vis- ning i udlandet	Rådgiv- ning vedr. udd./ underv.	Andet arbejde knyttet til den specifikke faglige viden
Tekniske skoler	32	18	19	16	10
Handels- skoler	6	2	1	1	4
Maskin- mester- skoler	2	1	-	1	1
Land- brugs- skoler	5	4	1	3	1
Videre- gående udd.inst.	14	10	12	12	11
Ialt	59	35	33	33	27

Selv om 30% af de 200 uddannelsesinstitutioner har været involveret i overførsel af know-how til andre lande, udgør en hel del af disse engagementer ikke egentlige forretninger for institutionerne. Baggrunden herfor er, at engagementer ofte afvikles på den måde, at der ydes personalet ved uddannelsesinstitutionerne orlov.

De institutioner, der har bevilget ansatte orlov med henblik på

løsning af opgaver om overførsel af know-how til udlandet er udskilt i tabel 10. I tabellen vises endvidere, hvilke opgavekategorier de medarbejdere, der har fået orlov, har været eller skal beskæftiges med.

Tabel 10

Antal uddannelsesinstitutioner der har fået henvendelse om henholdsvis leveret følgende arter af arbejde i forbindelse med orlov i perioden 1. januar 1981 til medio 1983.

	Antal inst. der har fået henvendelser om henholdsvis leveret know-how	Antal inst. der har ydet ansatte orlov eller hvor orlov var/er planlagt i forbindelse med levering af know-how	Arbejdsart			
			Undervisning i Danmark	Undervisning i udlandet	Rådgivning vedr. uddannelse/undervisning	Andet arbejde knyttet til den specifikke faglige viden
Tekniske skoler	32	17	-	13	6	4
Handels-skoler	6	3	-	1	-	2
Maskinmester-skoler	2	1	-	-	-	1
Landbrugs-skoler	5	1	-	1	1	-
Videregående udd.inst.	14	10	-	9	9	-
Ialt	59	32	-	24	16	7

Det fremgår af tabel 10, at der ikke har været tilfælde, hvor ansatte har fået orlov med henblik på undervisning i Danmark. Dog må det tilføjes, at det ved de efterfølgende kontakter med uddannelsesinstitutioner er blevet oplyst, at personalet i ferier og uden for normal arbejdstid i et vist omfang påtager sig at undervise udlændinge for private firmaer.

Orlov gives først og fremmest med henblik på at gennemføre undervisning i udlandet, men også rådgivningsarbejde har betydning for den samlede mængde orlov. Rekvirenten er primært DANIDA, men også i forbindelse med engagementer med danske firmaer bevilges der i et vist omfang orlov. Således har 26 af de 32 institutioner bevilget orlov i forbindelse med arbejde for DANIDA, mens 13 institutioner har bevilget orlov i forbindelse med arbejde for andre end DANIDA.

Det der særlig påkalder sig interesse ved en bedømmelse af uddannelsesinstitutionernes muligheder på eksportmarkedet er de tilfælde,, hvor rekvirenten henvender sig til institutionen som sådan og altså ikke til en enkelt medarbejder - det sidste er formentlig ofte tilfældet, når der bevilges orlov.

Af tabel 11 nedenfor fremgår det, at i alt 49 uddannelsesinstitutioner har leveret know-how - eller har fået henvendelse derom - uden at det har impliceret orlov.

Disse leverancer vedrører hovedsagelig undervisning i Danmark samt rådgivning om uddannelsesforhold. Selv om undervisning i udlandet således først og fremmest varetages ved, at medarbejderne bevilges orlov - og først og fremmest i DANIDA-regie - skal det dog fremhæves, at gruppen "undervisning i udlandet" ingenlunde forsvinder, når der er tale om opgaver, som institutionen påtager sig. Det bemærkes i øvrigt, at "undervisning i udlandet" er den eneste kategori, hvor der er flere institutioner, der yder orlov fremfor at engagementet gennemføres af institutionen som sådan.

Der må formodentlig netop ved en bedømmelse af orlovsmængden tages hensyn til, at uddannelsesinstitutionerne i et vist omfang har været tilbageholdende med at påtage sig opgaver i udlandet fordi kendskabet til, hvorledes dette administrativt afvikles med henblik på løn og ansættelsesforhold i øvrigt har været mangelfuldt,, Det har derfor nok i nogle tilfælde været lettere at bevilge en ansat orlov fremfor at engagere institutionen som sådan i projektet.

Tabel 11

Antal uddannelsesinstitutioner der har fået henvendelse om henholdsvis leveret følgende arter af arbejde uden forbindelse med orlov i perioden 1. januar 1981 til medio 1983.

	Antal inst. der har fået henvend- elser om henholdsvis leveret know-how	Antal inst. der har få- et henvend- else om henholdsvis leveret know-how uden for- bindelse med orlov	A r b e j d e t s a r t			
			Under- vis- ning i Danmark	Under- vis- ning i ud- landet	Rådgiv- ning vedr. uddan- nelse/ under- visning	Andet arbejde knyttet til den speci- fikke faglige viden
Tekniske skoler	32	26	18	6	14	6
Handels- skoler	6	3	2	-	1	2
Maskin- mester- skoler	2	2	1	-	1	-
Land- brugs- skoler	5	5	4	-	3	1
Videre- gående udd.inst.	14	13	10	9	9	11
Ialt	59	49	35	15	28	20

2.5. Afsluttende kommentarer

Gennemgangen af institutionernes besvarelser af de udsendte spørgeskemaer viser, at uddannelsesinstitutionerne allerede i dag i et ikke uvæsentligt omfang er involveret i overførsel af know-how til udlandet. En række forhold i materialet peger i retning af, at dette engagement kan udvides.

Det at nogle institutioner er blevet "kendt" på markedet som leverandør af know-how og derfor får mange henvendelser og ofte deltager i overførsel af know-how til udlandet indikerer, at det i første række er manglende kendskab hos efterspørgerne om, hvad ud-

dannelsesinstitutionerne kan levere, der begrænser institutionernes eksportengagement. Således er det netop sådanne tekniske skoler, der har et nært samarbejde med det lokale erhvervsliv, der også har en relativ høj frekvens af eksportsamarbejde med de private firmaer, samt sådanne videregående uddannelsesinstitutioner der i kraft af internationale kontakter får henvendelser fra både udenlandske offentlige institutioner og internationale udviklingsorganisationer i et omfang, som væsentligt overstiger det, der tilfalder de andre institutionstyper. Der synes således at være væsentlige forhold i spørgeskemaundersøgelsen, der peger i retning af, at markedsføring er afgørende, hvis eksportengagementet skal udvides.

Det er iøvrigt karakteristisk for uddannelsesinstitutionernes nuværende arbejde med overførsel af viden til udlandet, at den finder sted under meget forskellige kontraktsvilkår, hvorefter mange næppe kan karakteriseres som kommercielle, idet der f.eks. ofte ikke engang er en kontrakt - endsige betaling for ydelsen.

Sammenholdes dette med det forhold, at danske firmaer og udenlandske rekvirenter synes villige til at betale en realistisk pris for de leverede ydelser samt at det anses som værende af betydning for "kunden", at statsinstitutioner medvirker i eksportsamarbejdet, er der intet i materialet der tyder på, at henvendelserne ville falde bort, hvis prisen blev fastsat på grundlag af forretningsmæssige principper.,

KAPITEL 3

Undersøgelse af internationale udviklingsorganisationers efterspørgsel på uddannelsesområdet i 1981 og 1982

3.1. Generelt om tjenesteydelser ved de internationale udviklingsorganisationers projekter

Tjenesteydelser i forbindelse med udviklingsprojekter kan groft opdeles i 3 kategorier afledt af og forbundet med de forskellige faser i et typisk udviklingsprojekt.

- a. Forundersøgelser - prefeasibility/feasibility studies - der går forud for egentlige projektbeskrivelser.
- b. Selve projektformuleringen - hvilket f.eks, indebærer tekniske og økonomiske beregninger samt den planlægning, der er nødvendig for at definere projektet og forberede dets implementering.
- c. Efter at projektet er godkendt til finansiering af den internationale organisation, vil der oftest være brug for tjenesteydelser som projektovervågning og projektstyring - f.eks. koordination af projektets forskellige input. Desuden vil der i implementeringsfasen ofte være brug for tjenesteydelser på linie med andre leverancer. Sådanne ydelser vil typisk være

Note 1: Den for kapitel 3 tilgrundliggende undersøgelse kan rekvireres ved henvendelse til undervisningsministeriet på telefon: 01.125632.

udviklings- og planlægningsopgaver i den pågældende sektor, institutionsopbygning, uddannelsesstudier og gennemførelse af uddannelse.

Ofte vil der gå lang tid - 2 til 3 år er ikke ualmindeligt - fra starten på et projekt til implementeringen kan sætte igang.

I vidt omfang indsamler og distribuerer udenrigsministeriet materiale om kommende og igangværende projekter. Når udenrigsministeriet modtager projektmateriale, har der altid været en eller anden form for tjenesteydelse eller rådgivning inde i billedet - uanset hvilket stadium projektet befinder sig på. Da denne rådgivning kan være af begrænset omfang, efterlyses yderligere rådgivningsarbejde ofte gennem disse projektinformationer.

Tidlig underretning om et projekt er en væsentlig forudsætning for, at især soft-ware leverandører kan komme i betragtning. Fra udenrigsministeriets side understreges det, at vil man ind i et projekt - og man ikke selv har sat det igang og været med som rådgiver fra starten - skal man hurtigst muligt, efter at udenrigsministeriet har modtaget de første projektinformationer, tilkendegive sin interesse. Men de fra et kommercielt synspunkt mest værdifulde oplysninger om et projekt skal i virkeligheden indhentes, inden der foreligger noget skriftligt om projektet. Viden om hvor (d)an projekter bliver til, kontakt med udviklingsbankerne og låntagerlandene samt bevidst markedsføring er derfor af afgørende betydning for, at man kan være godt placeret, når rådgivning skal indkøbes.

Projektforløbet og de procedurer der er forbundet med indkøb og arbejde i de enkelte projektfaser vil i det væsentligste være ens for alle projekter finansieret af de store udviklingsbanker. Der vil imidlertid være nogen forskel på, hvordan de enkelte banker administrerer disse procedurer.

Rådgivningsopgaver udføres i de fleste tilfælde på låntagerens vegne. Det er således låntagerlandet der skal indkøbe og betale rådgivning og formelt skal udvælge den rådgiver, der sluttes kontrakt med. I færre tilfælde - hvor rådgivningsopgaven bliver givet som gave - kontraherer banken selv med rådgiver.

Den normale procedure er, at låntager udarbejder en short-list over rådgivere, der ønskes inviteret til at byde på opgaven. Bankerne skal normalt have godkendt låntagers opgavebeskrivelse og budget inden invitation, ligesom de short-list'ede rådgivere og kontrakter med den udvalgte rådgiver skal godkendes. Potentielle rådgivere skal være registreret hos bankerne - hvilket dog ikke er ensbetydende med, at man kan godkendes. I realiteten synes flere af udviklingsbankernes indflydelse på valg af rådgivere at være stor.

Det kan ske, at låntager selv har foranlediget gennemførelsen af det forberedende projektarbejde, der forelægges udviklingsbankerne. Sammenholdes det med den almindelige indstilling til, at ét og samme firma udfører tjenesteydelser i flere eller alle projektfaser, synes det oplagt, at chancerne for at få kontrakter under bankernes udviklingsprojekter øges, hvis man opretholder tæt kontakt med udviklingslandene - evt. tilbyder studier og udfører forundersøgelser man selv betaler eller får betalt af låntagerlandet eller internationale bistandsorganisationer.

Hovedparten af EF's udviklingsbistand går til de såkaldte ACP-lande. Bistanden ydes i form af gaver, lån og risikovillig kapital fra Den europæiske Udviklingsfond og Den europæiske Investeringsbank (EDF/EIB) i henhold til Lomé-konvention II.

I forbindelse med tjenesteydelser ved EF-projekter er der ingen åben udbudsprocedure. Rådgivere er som i de store udviklingsbanker centralt registreret og i tilknytning til projekter short-list'er kommissionen nogle rådgivningsfirmaer, som udviklingslandet vælger blandt.

EF-bistanden fordeles på de enkelte lande, efter at EF og disse har udarbejdet landeprogrammer indeholdende projekter i skitseform. Landeprogrammerne bliver til i begyndelsen af konventions/EDF's løbetid. Programmerne undergår selvfølgelig ændringer undervejs, men udenrigsministeriet regner med, at en stor del af netop rådgivningsopgaverne bliver uddelegeret i begyndelsen af aftaleperioden. Skal der øves indflydelse på programmerne - gennem kontakt til myndighederne i udviklingslandene og kontakt til kommissionen - skal det øjensynlig ske i god tid inden Lomé-konventionen/5. EDF udløber i februar/marts 1985.

FN-markedet er et vanskeligt marked. Hver organisation har sin egen indkøbspraksis og underretninger om projekter og efterspørgsel af rådgivning er yderst sparsomme. Men FN-organisationernes projekter kan være af afgørende betydning for den, der ønsker at komme i betragtning som rådgiver eller sælger af know-how i dette system af internationale bistandsprojekter.

Baggrunden for FN-organisationernes særlige betydning er, at de relativt små FN-projekter meget ofte er forundersøgelser eller pilot-projekter til de store projekter, der finansieres af bankerne. Samtidig er der en tendens til, at den der har gennemført forundersøgelser eller pilot-projekter ofte bliver "hængende" ved projektet og får store opgaver, når projektet skal implementeres af udviklingsbankerne.

Direkte kontakter til FN-organisationerne og deres indkøbskontorer for at sikre sig plads i deres "operative kartoteker", kontakt med organisationsrepræsentanter i udviklingslandene og disse landes myndigheder samt indsigt i udviklingsprogrammer vil derfor være afgørende.

Blandt FN-organisationerne samler undervisningsministeriets interesse sig umiddelbart om UNESCO. Som potentiel rådgiver bør man lade sig registrere i organisationen, hvilket sker på separate lister under de forskellige programsektorer. Når projektkommissioner foreligger, kan der short-list'es og inviteres udfra disse lister - men i de fleste tilfælde vælges rådgivere uden forudgående short-list'ing.

Denne noget lukkede procedure betyder netop, at de omtalte direkte kontakter er afgørende, hvis man ønsker at komme i betragtning som leverandør. Det kan i denne forbindelse nævnes, at det måske i et vist omfang vil være muligt at påvirke organisationens programmer og skabe projekter gennem de forslag, ønsker m.v. der afgives af de nationale UNESCO-kommissioner.

3.2. Generelle bemærkninger til undersøgelsen

Efterspørgslen efter tjenesteydelser på uddannelsesområdet fra internationale udviklingsorganisationer kan opdeles i to kategorier. Første kategori omfatter efterspørgslen fra Verdensbanken, de regionale udviklingsbanker og EF og er karakteriseret ved, at der informeres om planlagte projekter på et forholdsvis tidligt tidspunkt bl.a. med henblik på, at eventuelle leverandører til projekterne kan holde sig orienteret om mulighederne. Anden kategori omfatter efterspørgslen fra UNDP og FN's særorganisationer og er karakteriseret ved, at der ikke eller kun delvis informeres om projekter, og at leverandører ofte udvælges fra et leverandørkartotek. Dette forhold har betydet, at det har været vanskeligt at fremskaffe oplysninger om efterspørgslen fra sidstnævnte kategori.

Beskrivelsen af uddannelsesprojekterne under Verdensbanken, de regionale udviklingsbanker og EF er først og fremmest baseret på de projektinformationer, som indtil 1983 blev publiceret i til-lægget "Sidste Nyt" til "Udenrigsministeriets Tidsskrift".

Projektinformationen omfatter følgende oplysninger: Projektitel, projektbeskrivelse, oplysninger om rådgiver, projektstatus, udførende myndighed, beløbsramme og herunder ofte oplysning om hvor stor den eksterne finansiering er, finansieringskilde, referencenummer og andre oplysninger.

Grundmaterialet til beskrivelsen af FN-organisationernes aktiviteter på uddannelsesområdet udgøres af de toårige budgetter, som organisationerne publicerer. Materialet åbner dog ikke mulighed for at nedbryde udgiftkategorierne på en sådan måde, at indkøb og serviceydelser på uddannelsesområdet isoleres.

På grundlag af organisationernes budgetter, hvor programmerne er specificeret, kan der imidlertid foretages en vægtning af uddannelsesaktiviteterne i forhold til andre aktiviteter. På baggrund af disse vægtninger kan udregnes et groft skøn over hvor stor en del af serviceindkøbet, der vedrører know-how på uddannelsesområdet.

Undersøgelsen af de internationale bistandsorganisationers efterspørgsel på uddannelsesområdet er tidsmæssigt afgrænset, så den så vidt muligt tilsvarende spørgeskemaundersøgelsen. Udviklingsbankernes og EF's efterspørgsel er således undersøgt for årene 1981 og 1982, hvorimod det kun har været muligt at fremskaffe materiale til belysning af FN's efterspørgsel for året 1981.

3.3. Udviklingsbankernes og EF's uddannelsesprojekter

Uddannelsesprojekternes omfang

I tabel 12 gives en oversigt over antallet af uddannelsesprojekter samt den beløbsmæssige ramme for disse fordelt på finansieringskilder for årene 1981 og 1982.

Af tabellen fremgår det, at der i 1981 blev truffet beslutning om at gennemføre 71 uddannelsesprojekter, og for de 64 projekter, hvor finansieringen var afklaret, udgjorde den eksterne finansiering - d.v.s. den del der finansieres ved lån eller gave fra bistandsorganisationerne og derfor er i konvertibel valuta - over 8 mia. kroner. For 1982 blev der truffet beslutning om 97 projekter, og for de 84 projekter, hvor finansieringen var afklaret, udgjorde den eksterne finansiering over 11 mia. kroner.

Disse beløb skal tages med et vist forbehold.

For det første er der både i 1981 og i 1982 projekter, hvor det ikke har været muligt at finde frem til beløbsrammen, hvilket trækker i retning af, at de samlede beløbsrammer for de to år er undervurderet.

For det andet kan samme projekt godt blive annonceret flere gange. I det her fremlagte materiale optræder der ikke noget projekt flere gange, men dette forhold gør hele periodeafgrænsningen usikker, fordi projekter der her henføres til f.eks., 1982 godt kan være annonceret også i 1980. Dette trækker i retning af, at både antal projekter og beløbsrammer for de to år er overvurderet.

Tabel 12

Antal uddannelsesprojekter udbudt af internationale organisationer i 1981 og 1982.

	Antal projekter ialt		Antal projekter hvor beløbsrammen er oplyst		Beløbsramme ¹⁾ mill.kr.	
	1981	1982	1981	1982	1981	1982
Verdensbanken/IDA	37	47	36	37	6.802,7	7.977,4
Den Asiatiske Udviklingsbank/Fond	10	11	8	8	594,6	1.113,1
Den Inter-amerikanske Udviklingsbank/Fond	3	10	3	10	462,7	1.510,5
Den Afrikanske Udviklingsbank/Fond	3	4	3	4	102,0	235,5
EF	18	25	14	25	248,7	426,8
Total	71	97	64	84	8.210,7	11.263,3

Kilde: Udenrigsministeriets tidsskrift, Sidste Nyt, Årgang 1981 og 1982.

Note 1: Beløbsrammen omfatter kun den del af projektet, der er eksternt finansieret, men ikke den del der finansieres af modtagerlandet i den lokale valuta.

Endvidere skal der knyttes det forbehold til de her angivne eksternt finansierede beløb, at for en mindre del af projekterne er beløbene skønsmæssigt anslået ud fra oplysninger om de totale projektomkostninger - d.v.s. den eksternt finansierede del og den del, der finansieres af landet selv.

For at kontrollere de samlede beløbsrammer er disse for 1981 blevet sammenlignet med oplysninger i de internationale bistandsorganisationers årsberetninger. Oplysningerne i årsberetningerne er summariske på disse punkter, men de synes dog at bekræfte de samlede beløbsrammer i tabel 12.

Af tallene ses det iøvrigt, at de meget store beløb er fordelt på relativt få projekter, således at der hovedsagelig er tale om meget store enkeltprojekter.

Det fremgår, at Verdensbanken gennemfører de fleste projekter, og at Verdensbanken tegner sig for den helt overvejende del af de midler, der stilles til rådighed for uddannelsesprojekter i de to år. Verdensbankens projekter er gennemgående meget store.

Modsat Verdensbanken tegner EF (Den europæiske Udviklingsfond/Den europæiske Investeringsbank) sig for en relativ lille del af den samlede finansiering. Til gengæld gennemfører EF temmelig mange projekter, som hver for sig ikke er særlig store.

De regionale udviklingsbankers projekter er i gennemsnit knapt så store som Verdensbankens.

Udviklingen fra 1981 til 1982, der omfatter både et forøget antal projekter og en forøgelse af lån/tilskud til uddannelsesprojekterne, kan selv med det forbehold der ligger i, at der kun er vist en toårig periode, nok tages som et udtryk for den ændring i bistandspolitikken - som organisationerne redegør for i årsberetningerne - hvorefter bistanden i øget omfang skal kanaliseres mod områderne "basic needs", som også omfatter uddannelse.

Uddannelsesprojekternes fordeling på sprogområder

En nærmere karakteristik af de internationale organisationers projekter er nødvendig for at belyse, i hvilket omfang projekterne indeholder opgaver, som uddannelsesinstitutionerne kan påtage sig.

Tabel 13

Antal uddannelsesprojekter udbudt af udviklingsbankerne og EF i 1981 og 1982 fordelt på uddannelsesområder og efter første fremmedsprog i modtagerlandet.

Sprogområde	Engelsk		Fransk		Andet		Ialt	
	1981	1982	1981	1982	1981	1982	1981	1982
Uddannelsesområde								
Universiteter og højere læreanstalter	11	22	7	3	2	10	20	35
Seminarier	3	3	2	5	0	0	5	8
Erhvervsuddannelser	15	12	8	7	1	3	24	22
Landbrugsskoler	5	5	0	1	0	2	5	8
Gymnasieskoler	5	8	2	1	1	0	8	9
Folkeskoler	6	3	1	3	1	6	8	12
Uddannelsesområde ikke oplyst	1	2	0	0	0	1	1	3
Ialt	46	55	20	20	5	22	71	97

Kilde: Udenrigsministeriets tidsskrift, Sidste Nyt, Årgang 1981 og 1982.

Ovenfor i tabel 13 er projekterne fordelt dels efter første fremmedsprog - forstået som det anvendte forretningssprog i henhold til Industrirådets eksporthåndbog - i modtagerlandene, dels efter de uddannelsesområder projekterne hovedsagelig vedrører.

Af tabellen ses det, at over halvdelen af projekterne gennemføres i områder, hvor engelsk er det første fremmedsprog. Dette forhold er særligt dominerende inden for uddannelsesområderne videregående uddannelser og erhvervsuddannelser, der samtidig er de uddannelsesområder inden for hvilke hovedparten af projekterne gennemføres.

Koncentrationen inden for områder hvor engelsk er første fremmedsprog og inden for uddannelsesområderne videregående uddannelser og erhvervsuddannelser bliver endnu mere udpræget, hvis man i

stedet for antal projekter fordeler låne- og tilskudsmassen på sprogområder og uddannelsesområder, jfr. tabel 14 og 15.

Tabel 14

Omfanget af uddannelsesprojekter, målt i danske kr. , udbudt af udviklingsbankerne og EF i 1981, fordelt på uddannelsesområder og efter første fremmedsprog i modtagerlandet.

Sprogområde				
Uddannelsesområde	Engelsk	Fransk	Andet	Ialt
Universiteter og højere læreanstalter	1.940,6	682,5	442,8	2.965,9
Seminarier	314,4	53,5	0	367,9
Erhvervsuddannelser	1.317,4	683,2	641,7	2.642,3
Landbrugsskoler	122,6	0	0	122,6
Gymnasieskoler	613,2	0	166,8	780,0
Folkeskoler	1.210,0	15,0	107,0	1.332,0
Ialt	5.518,2	1.334,2	1.358,3	8.210,7

Kilde: Udenrigsministeriets tidsskrift, Sidste Nyt, Årgang 1901.

Note 1: Beløbet omfatter kun den del af projektet, der er eksternt finansieret, men ikke den del der finansieres af modtagerlandet i den lokale valuta.

Til tabel 14 og 15 skal der knyttes den forklaring, at pengebeløbene vedrører de henholdsvis 64 og 84 uddannelsesprojekter, hvor der jfr. tabel 12 i 1981 og 1982 forelå oplysninger om lån/tilskud.

Af tabel 14 og 15 fremgår det yderligere, at selv om hovedparten af bistandsorganisationernes midler er koncentreret om uddannelsesområderne videregående uddannelse og erhvervsuddannelse, er der inden for andre uddannelsesområder alligevel tale om ikke ubetydelige midler, især i de områder hvor engelsk er første fremmedsprog.

Tabel 15

Omfanget af uddannelsesprojekter, målt i danske kr. , udbudt af udviklingsbankerne og EF i 1982, fordelt på uddannelsesområder og efter første fremmedsprog i modtagerlandet.

Sprogområde				
Uddannelsesområde	Engelsk	Fransk	Andet	Ialt
Universiteter og højere læreanstalter	3.287,9	105,9	1.295,0	4.688,8
Seminarier	846,7	346,5	0	1.193,2
Erhvervsuddannelser	1.352,0	151,2	683,0	2.186,2
Landbrugsskoler	683,0	1,6	58,5	743,1
Gymnasieskoler	811,5	16,3	0	827,8
Folkeskoler	506,8	501,8	615,6	1.624,2
Ialt	7.487,9	1.123,3	2.652,1	11.263,3

Kilde: Udenrigsministeriets tidsskrift, Sidste Nyt, Årgang 1982.

Note 1: Beløbet omfatter kun den del af projektet, der er eksternt finansieret, men ikke den del der finansieres af modtagerlandet i den lokale valuta.

Uddannelsesprojekternes opgavemæssige sammensætning

De enkelte projekter er som hovedregel ganske omfattende. Næsten uden undtagelse består de af en række enkeltopgaver, som f.eks. udførelse af byggeri og anlæg, levering af maskiner og udstyr, gennemførelse af undervisning, analyser og planlægning, som næppe noget enkelt firma eller nogen enkelt uddannelsesinstitution kan varetage alene.

I tabel 16 og 17 gives der en oversigt over de opgavetyper, der indgår i projekterne. De to tabeller medtager for 1981 ialt 64 projekter, idet 7 projekter på tidspunktet for annonceringen ikke var så afklaret, at opgaverne kunne specificeres, og for 1982

medtages 93 projekter, idet 4 projekter ikke var så afklaret, at opgaverne kunne specificeres.

Tabellerne skal iøvrigt læses på den måde - se f.eks. tabel 16 - at af de 21 projekter, der vedrører erhvervsuddannelser indeholdt 10 projekter byggeopgaver, 15 projekter indeholdt opgaver om levering af udstyr, 1 projekt indeholdt opgaver om at gennemføre undersøgelser etc.

De to første opgavekategorier i tabellerne 16 og 17 omfatter "hard-ware", mens de sidste tre kategorier omfatter "soft-ware".

Man kan af tabel 16 og tabel 17 se, at de hyppigst forekommende opgaver er levering af udstyr og byggeopgaver. Uddannelsesplanlægningsopgaver forekommer dog næsten lige så hyppigt, mens varetagelse af undervisning - set over den toårige periode - forekommer i lidt færre tilfælde.

Alt i alt indeholder projekterne relativt mange opgaver, der har karakter af tjenesteydelser, og som forudsætter særlig know-how inden for uddannelsesområdet. Hertil skal lægges en række tjenesteydelser, som allerede er gennemført på det tidspunkt, hvor projekterne formuleres.

Den store forskel mellem projekternes opgavemæssige sammensætning fra 1981 til 1982 har ikke kunnet forklares ud fra det undersøgte materiale.

Tabel 16

Uddannelsesprojekter udbudt af udviklingsbanker og EF i 1981, fordelt på uddannelsesområder og med angivelse af hvilke opgavekategorier projekterne er sammensat af.

Projekter Uddannelsesområde	Antal projekter	O p g a v e k a t e g o r i				
		Byggeri	Leveredstyr	Under-søgelser	Uddannelsesplanlægning	Undervisning
Universiteter og højere læreanstalter	20	7	15	1	9	7
Seminarier	4	3	4	0	3	0
Erhvervsuddannelser	21	10	15	1	13	6
Landbrugsskoler	5	3	4	0	3	2
Gymnasieskoler	6	6	6	1	4	1
Folkeskoler	8	6	8	0	3	1
Ialt	64	35	52	3	35	17

Kilde: Udenrigsministeriets tidsskrift. Sidste Nyt, Årgang 1981.

Tabel 17

Uddannelsesprojekter udbudt af udviklingsbanker og EF i 1982, fordelt på uddannelsesområder og med angivelse af hvilke opgavekategorier projekterne er sammensat af.

Projekter Uddannelsesområde	Antal projekter	O p g a v e k a t e g o r i				
		Byggeri	Leveredstyr	Under-søgelser	Uddannelsesplanlægning	Undervisning
Universiteter og højere læreanstalter	35	12	15	12	13	16
Seminarier	8	8	3	2	6	3
Erhvervsuddannelser	21	8	10	1	8	10
Landbrugsskoler	8	3	2	1	0	6
Gymnasieskoler	9	5	6	0	2	3
Folkeskoler	12	7	7	1	5	6
Ialt	93	43	43	17	34	44

Kilde: Udenrigsministeriets tidsskrift. Sidste Nyt, Årgang 1982.

Udvalgte uddannelsesprojekters know-how-andel

For nærmere at belyse know-how-andelen i projekterne gennemgås i det følgende 20 projekter udbudt af udviklingsbankerne og EF i 1982.

Projekterne er udvalgt blandt de projekter i 1982, der er gennemgået ovenfor og desuden blandt projekter til modtagerlande, hvor engelsk er første fremmedsprog. De 20 projekter er søgt sammensat således, at de iøvrigt afspejler den totale fordeling af projekter på de forskellige uddannelsesområder. Udvælgelsen bærer dog meget præg af, hvilke projektrapporter udenrigsministeriet kunne fremskaffe.

Projektrapporterne indeholder en detaljeret gennemgang af projekterne på tidspunktet for projekternes vedtagelse i de pågældende internationale organisationer.

I tabel 18 er der på grundlag af projektrapporternes budgetoversigter vist en opstilling over budgetterne for de 20 udvalgte projekter. Opstillingen omfatter kun den del af budgettet, der finansieres via bistandsorganisationerne, d.v.s. den eksternt finansierede del, og kun en del af denne finansiering, idet den reserve der afsættes til prisstigninger og uforudsete udgifter ikke er medtaget. Denne reserve udgør normalt omkring 20 % af den eksterne finansiering.

Opdelingen i opgavekategorier er i tabel 18 lidt forskellig fra den opdeling, der er anvendt i de foregående tabeller, hvilket skyldes, at oplysningerne er hentet fra forskellige kilder og kategorierne ikke har kunnet gøres helt ensartede.

For de 20 udvalgte projekter omfatter know-how-andelen - d.v.s. planlægning/analyser, rådgivning og undervisning ca. 25% af de eksternt finansierede omkostninger. Der er selvsagt meget spredning fra uddannelsesområde til uddannelsesområde, men dette kan i ligeså høj grad skyldes, at der inden for visse uddannelsesområder kun er ét eller ganske få projekter repræsenteret.

Tabel 18

20 udviklingsprojekter udbudt af udviklingsbanker og EF i 1982 med angivelse af udgifternes fordeling på opgavekategorier i mill, kroner

	Antal projekter	Byggeri	Udstyr	Planlægning/analyser	Rådgivning	Underervisning	Andre formål	Ialt
Universiteter og højere læreanstalter	7	162,3	507,4	111,4	68,9	190,4	52,4	1092,8
Seminarier	2	152,9	248,2	5,9	83,5	71,0	-	561,5
Erhvervsuddannelser	6	129,7	253,8	5,9	91,7	46,9	492,7	1020,7
Landbrugsskoler	1	-	0,2	-	-	-	-	0,2
Gymnasieskoler	3	162,5	26,8	1,0	14,1	5,9	4,3	214,6
Folkeskoler	1	16,7	34,2	26,7	-	46,8	-	124,4
Ialt	20	624,1	1070,6	150,9	258,2	361,0	549,4	3014,2

Kilde: Projektrapporter udarbejdet af internationale bistandsorganisationer.

Note 1: Beløbet omfatter kun den del af projektet, der er eksternt finansieret, men ikke den del der er finansieret af modtagerlandet i den lokale valuta.

3.4. Udvalgte FN-organisationers uddannelsesprojekter

De FN-organisationer der har særlig interesse for undervisningssektoren er UNDP, UNESCO, FAO og ILO.

For alle fire organisationer gælder det, at det som anført i afsnit 3.2. ikke har været muligt at opstille en statistik over uddannelsesprojekter på samme måde som for bankerne og EF.

I tabel 19 er der i kolonne 1 og 2 anført organisationernes totale indkøb af dels varer og udstyr, dels af tjenesteydelser i 1981. I kolonne 3 er anført et skøn over indkøb af tjenesteydelser på uddannelsesområdet.

Tabel 19

FN-organisationers indkøb i 1981 i mill, kroner.

	Indkøb af varer og udstyr	Indkøb af tjenesteydelser	Skønnet indkøb af tjenesteydelser på uddannelsesområdet
UNDP	200	310	34
UNESCO	150	29	14
FAO	673	169	13
ILO	112	4	- 1)
Ialt	1.135	512	61

Note 1: ILO's indkøb af tjenesteydelser på uddannelsesområdet er så begrænset, at usikkerheden ved opgørelsesmåden ikke gør det muligt at angive et skøn.

Som det ses af tabel 19, er der tale om meget begrænsede indkøbstørrelser i forhold til udviklingsbankernes uddannelsesprojekter.

Det har ikke være muligt at få oplysninger om, hvor mange projekter det samlede indkøb på 61 mill.-kr. i 1981 skal fordeles på. Det kan dog oplyses, at det drejer sig om flere hundrede projek-

ter, som altså hver for sig er af beskeden størrelse.

Af tabel 19 fremgår det, at UNDP indkøber de fleste tjenesteydelser og det gælder også inden for uddannelsessektoren.

UNESCO - der umiddelbart skulle synes særlig relevant i denne sammenhæng - indkøber kun tjenesteydelser for et begrænset beløb og på grundlag af budgettet skønnes kun knapt halvdelen at vedrøre uddannelsesorienterede projekter. Det skal dog tilføjes, at vægtningen af UNESCO's aktiviteter på grundlag af budgettet er særlig vanskelig, fordi UNESCO's budget er det mest uoverskuelige.

Om FAO's indkøb af tjenesteydelser skal det bemærkes, at det skønnede indkøb på uddannelsesområdet nok er en undervurdering af, hvad især landbohøjskolen og landbrugsskolerne har interesse i. FAO indkøber nemlig en række serviceydelser, der ikke har nogen særlig sammenhæng med uddannelse, men som landbohøjskolen og landbrugsskolerne formentlig udmærket kunne levere på baggrund af deres faglige ekspertise.

ILO's indkøb af tjenesteydelser på uddannelsesområdet er så beskedent, at det ingen mening har at anføre det på baggrund af den usikkerhed, der er forbundet med opgørelsesmåden.

KAPITEL 4

Uddannelsesinstitutionernes muligheder for at indgå i samarbejde om eksport af know-how

4.1. Industriministeriets cirkulære af 14. januar 1981 vedrørende statslige styrelses deltagelse i eksportforretninger

Folketingets finansudvalg tiltrådte den 7/5 1980 (Aktstykke nr. 377), at der ved tekstanmærkning på forslag til tillægsbevillingslov for 1980 og på forslag til finanslov for følgende finansår etableredes en generel ordning, der indebærer, at ministerier og statslige styrelser kan deltage i eksportforretninger gennem salg af tjenesteydelser eller udlån af medarbejdere.

Tekstanmærkningen har følgende ordlyd:

"Industriministeriet kan under sekretariatet for Danmarks erhvervsfond oppebære indtægter og afholde udgifter til ekspertbistand i forbindelse med offentlige styrelses deltagelse i eksportforretninger. Statslige styrelser kan afholde merudgifter, der følger af deres deltagelse i ovennævnte eksportforretninger, inden for et beløb, der svarer til de indtægter, der i denne forbindelse overføres fra sekretariatet for Danmarks erhvervsfond".

Med hjemmel i denne tekstanmærkning udsendte industriministeriet cirkulære af 14. januar 1981 vedrørende statslige styrelses deltagelse i eksportforretninger, jvf. bilag 3.

Formål

Af cirkulæret fremgår det, at formålet med den generelle ordning er dobbelt. Dels skal ordningen gavne dansk erhvervsliv ved at offentlig viden gøres tilgængelig for danske firmaer i forbindelse med deres eksport, dels skal ministerier og offentlige styrelses engagement i eksportforretninger fremmes gennem administrativ centralisering og en regelforenkling, der indebærer, at styrelserne ikke længere selv skal skaffe sig den fornødne hjemmel til at oppebære indtægter og afholde udgifter i forbindelse med deres deltagelse i eksportforretninger.

Hvilke institutioner er omfattet

Ordningen omfatter statslige styrelser. Statslige styrelser afgrænses ikke nærmere. Da hjemmelen i tekstanmærkningen er en adgang til at oppebære indtægter og afholde merudgifter - bl.a. til ansættelse af personale udover de på finansloven fastsatte bevillings- og personalerammer - må det antages, at ordningen omfatter alle de institutioner, der oppebærer driftsbevillinger på finansloven, eller får den helt væsentlige del af deres aktivitet finansieret af driftstilskud bevilget på de årlige bevillingslove. Udover egentlige statsinstitutioner må ordningen derfor også antages at omfatte en række selvejende institutioner.

Kredsen af institutioner omfatter derimod kun i visse henseender kommunale og amtskommunale institutioner, hvis bevillinger fastlægges i kommunalt regie.

Forudsætninger

I cirkulæret fastlægges det som forudsætninger, at statslige styrelses eksport ikke foregår i konkurrence med danske erhvervsvirksomheder, at den statslige eksport fortrinsvis bør gå gennem en dansk erhvervsvirksomhed, at eksportforretninger ikke belaster styrelsen, så dens primære opgaver ikke kan varetages på forsvarlig vis, og endelig, at eksportforretninger ikke må betyde en nettomerudgift.

Hvorledes kan en statslig styrelse eksportere

Det fremgår af cirkulæret, at en statslig styrelse kan deltage i eksportforretninger enten i samarbejde med danske virksomheder eller ved direkte at kontrahere med udenlandske myndigheder eller udenlandske private virksomheder. For styrelsens engagement i eksportforretninger opstilles 3 modeller:

Styrelsen kan optræde som underleverandør til danske virksomheder,

Styrelsen kan udlåne medarbejdere til danske virksomheder,

Styrelsen kan engagere sig direkte med myndigheder eller private virksomheder i udlandet ved at levere rekvireret arbejde eller andre tjenesteydelser samt ved at udlåne medarbejdere. Denne model omfatter også det tilfælde, hvor en styrelse og en dansk virksomhed engagerer sig som sideordnede leverandører. Hvis styrelsen vælger et direkte engagement uden deltagelse af en dansk virksomhed forudsættes det dog, at det sker med henblik på efterfølgende dansk privat eksport.

En offentlig styrelse kan endvidere blive berørt af ordningen på den måde, at offentligt ansatte midlertidigt stilles til rådighed for eller udlånes som konsulenter til Danmarks Erhvervsfond i forbindelse med eksportarbejde.

Danmarks Erhvervsfonds funktioner

Eksportforretninger med deltagelse af statslige styrelser skal ifølge cirkulæret administreres af Danmarks Erhvervsfond i samarbejde med et sagkyndigt projektudvalg nedsat af erhvervsfonden. Projektudvalgets sagkundskab sigter på udvikling og markedsføring af projekter. Endvidere skal projektudvalget være sammensat således, at både erhvervslivets og det offentliges interesser bliver tilgodeset.

Danmarks Erhvervsfonds rolle i forbindelse med de statslige styrelser eksportforretninger omfatter 4 funktioner:

- a. Erhvervsfonden kan fungere som rådgivningsorgan på den måde, at den yder og formidler rådgivning **til** styrelser og erhvervs-virksomheder vedrørende de to parter muligheder for at virke sammen i eksportforretninger. Den styrelse, der mener at have sagkundskab, der kan eksporteres, kan således blive vejledt af Danmarks Erhvervsfond.
- b. Danmarks Erhvervsfond optræder som obligatorisk høringsorgan, når styrelsen inden for ordningens rammer står over for at ville eksportere.

Ved høringen skal styrelsen belyse alle de forhold, der har betydning for eksportprojektet. Det vil sige forhold der har indflydelse på valutaandtjenning, ansvarsfordeling, beskæftigelse m.v. Således skal styrelsen i det mindste belyse:

- opgavens eller leverancens art og indhold
- det udenlandske kundeemne, nationalitet og status samt finansieringskilde. Altså f.eks. om kunden er en privat eller offentlig instans og en deraf følgende belysning af evnen til at betale for det leverede
- den eventuelle private danske hovedleverandør eller samarbejdspartner samt formen for samarbejdet (underleverandørforhold etc.)
- forventet kontraktstørrelse, valutaandtjenning, beskæftigelsesvirkning
- mulighederne for efterfølgende private danske leverancer.

- c. Danmarks Erhvervsfond skal igen inddrages, når den statslige styrelse skriver kontrakt med den danske eller udenlandske rekvirent. Overførsel af statslig viden i eksportøjemed skal ske på grundlag af en kontrakt. Erhvervsfonden kan stille krav til denne kontrakt og kontrakten må kun underskrives, når erhvervsfonden har godkendt den.

Som et minimum skal kontrakten indeholde:

- en afgrænsning af leverancen
- en præcisering af pris, leveringsbetingelser, betalingsbetingelser og ansvarsforhold.

Desuden anføres det i cirkulæret, at kontrakten bør indeholde regler for, hvorledes tvister bilægges.

- d. Danmarks Erhvervsfond er endelig den formidlende instans, hvortil den inden- eller udenlandske rekvirent betaler for styrelsens ydelse - og den instans, der refunderer styrelsen de omkostninger, den har haft i forbindelse med eksportforretningen.

Økonomiske forhold

Det centrale i ordningen er, at styrelserne kan påtage sig eksportaktiviteter og afholde udgifterne herved samt ansætte personale ud over bevillings- og personalerammerne, så længe udgifterne ikke overstiger indtægterne, jvf. cirkulærets indledning og pkt. 1.

Reglerne for de økonomiske forhold fremgår af cirkulærets pkt. 4.5. til 4.7.

Af pkt. 4.5. fremgår, at rekvirentens betaling i henhold til kontrakten skal erlægges til Danmarks Erhvervsfond.

Pkt. 4.6. fastlægger de elementer, der - hvis prisforhandlinger og prisfastsættelse gør det muligt - skal indgå i den regning, styrelsen skriver ud til rekvirenten.

Elementerne i regningen er:

- a. Betaling for den samlede arbejdstid, der er anvendt i eksportsamarbejdet - baseret på involverede medarbejderes timeløn og eventuelle tillæg for arbejde i udlandet.

- b. Hvis styrelsen udfører rekvireret arbejde eller tjenesteydelser, kan den herudover opkræve et generelt tillæg på 100% af de samlede lønomkostninger (pkt. a).

Udlåner styrelsen medarbejdere i indtil 6 måneder, er tillægget 50% - og er udlånsperioden længere, bliver tillægget nedsat til 25%, når de 6 måneder er gået.

- c. Styrelsen kan opkræve betaling for anvendt forbrugsgods - enten efter regning eller som procentdel af lønomkostningerne (pkt. a) .
- d. Styrelsen kan opkræve betaling for særlige udgifter efter regning (f.eks. rejseudgifter, udstationeringsudgifter, benyttelse af kostbart udstyr m.v.).
- e. Moms .

Af pkt. 4.7. fremgår, at styrelsens egne omkostninger ved kontraktens opfyldelse refunderes af erhvervsfonden - inden for kontraktsummen - på grundlag af styrelsens egen opgørelse. Opgørelsen udformes af styrelsen under eget ansvar over for rigsrevisionen.

Ansvarsforhold

Ved leverance af tjenesteydelser kan styrelsen påtage sig normalt leveringsansvar for sin egen ydelse, f.eks. med udgangspunkt i ABR-normerne, jvf. cirkulærets pkt. 4.8.

Styrelsen kan - med bestemmelsen om hvilke ansvar den kan påtage sig - ikke optræde som hovedleverandør med en række private underleverandører i en eksportforretning.

Økonomisk incitament

Styrelsen vil ikke få nogen andel i tillægget, medmindre styrelsen har haft udgifter ved kontraktens opfyldelse, der ikke har kunnet påføres regningen til rekvirenten. Styrelsen får ikke nogen andel i "overskuddet", og der er derfor ikke noget egentligt økonomisk incitament for styrelsen til at engagere sig i eksport.

Markedsføring

Udover bestemmelserne i cirkulærets pkt. 4.1. og 5. om at styrelser, som mener at råde over sagkundskab, der kan nyttiggøres ved eksport, kan henvende sig til Danmarks Erhvervsfond for at få nærmere vejledning, indeholder cirkulæret ikke anvisninger for, hvorledes styrelsen kan markedsføre sin know-how.

Cirkulæret indeholder ingen hjemmel for styrelserne til at afholde udgifter til markedsføring.

Cirkulærets anvendelse i praksis

I bilagene 4 og 5 gives eksempler på, hvorledes to statslige styrelser - henholdsvis sundhedsstyrelsen og vejdirektoratet - konkret har anvendt cirkulæret i forbindelse med eksport.

4.2. Rekvireret arbejde mod fuld indtægtsdækning

Af Budgetvejledning 1979 pkt. 51.32. fremgår, at statsinstitutioner, der i bevillingsmæssig henseende helt eller delvis er anerkendt som udførende rekvireret arbejde mod fuld indtægtsdækning, kan afholde de merudgifter, der er en direkte følge af, at rekvisitionernes omfang overstiger det i den indledende beskrivelse til hovedkontoen forudsatte, såfremt merudgifterne inklusive pris- og lønstigninger i forhold til budgetteringsniveauet fuldt ud modsvares af merindtægter, og såvel merudgifter som merindtægter optages på forslag til lov om tillægsbevilling.

Udvidelser i antallet af stillinger kan kun ske med budgetministeriets forudgående tilslutning.

Den bevillingsmæssige hjemmel

Af pkt. 42.42.5. i Budgetvejledning 1979 fremgår det, at institu-

tioner, hvis virksomhed i bevillingsmæssig henseende er anerkendt som rekvireret arbejde, skal oplyse dette i de indledende anmærkninger i finansloven.

Hjemmelen til at udføre rekvireret arbejde mod fuld indtægtsdækning gives altså på de årlige bevillingslove.

Adgang til at udføre rekvireret arbejde mod fuld indtægtsdækning vil typisk kræve særskilt forelæggelse for de bevilgende myndigheder, d.v.s. forelæggelse af aktstykke for finansudvalget. I aktstykket skal anføres dels en begrundelse, dels hvilken aktivitet der søges anerkendt som rekvireret arbejde. Det forhold, at en institution på finansloven har en hjemmel til at udføre rekvireret arbejde mod fuld indtægtsdækning, medfører derfor ikke nødvendigvis, at styrelsen kan anvende bestemmelserne om rekvireret arbejde til at deltage i eksportforretninger. Afgørende for om styrelsen kan anvende disse bestemmelser ved eksport af tjenesteydelser, er derfor de forudsætninger, hvorunder hjemmelen er givet.

I budgetvejledningen er der ikke nogen afgrænsning af kredsen af rekvirenter. Der findes således ikke generelle bestemmelser, der er til hinder for, at styrelserne udfører rekvireret arbejde for udenlandske kunder.

Af budgetvejledningens pkt. 51.32., jvf. ovenfor, fremgår det, at der på finansloven vil være forudsat en vis aktivitet af rekvireret arbejde inden for den i finansloven fastsatte bevillingsramme. Overstiger aktiviteten imidlertid det på finansloven forudsatte, kan styrelsen afholde merudgifter ud over de fastsatte bevillingsrammer under den forudsætning, at merudgifterne fuldt ud modsvares af merindtægter.

Bevillingsmæssigt er der således skabt en fleksibel ordning for så vidt angår udgifter og indtægter.

Der er derimod fra og med finansloven for 1984 i praksis næppe nogen frihed til at øge institutionernes personaleforbrug som følge af, at omfanget af rekvireret arbejde overstiger det forudsatte.

Bestemmelsen i budgetvejledningens pkt. 51.32. fastsætter kun den begrænsning, at der ikke kan oprettes stillinger uden forelæggelse for de bevilgende myndigheder.

Med finansministeriets cirkulære af 11. marts 1983 om udarbejdelse af bidrag til forslag til finanslov for 1984 og budgetoverslag for 1985, 1986 og 1987 bestemmes det, at de i cirkulæret meddelte personalelofter ikke længere omfatter stillinger, men derimod personaleforbrug, jvf. cirkulærets pkt. 5. Af pkt. 6 fremgår det videre, at de nævnte personalelofter er totallofter for det statslige personaleforbrug, således at også øget personaleforbrug i forbindelse med aktstykker, ny lovgivning og andet skal holdes inden for disse lofter. Inden for lofterne skal der derfor afsættes en reserve til aktstykker, ny lovgivning og andet. Da personalelofterne fra og med 1985 generelt er reduceret, og der iøvrigt er gennemført en række konkrete reduktioner, forekommer mulighederne for at tilføre personale fra reserven til det rekvirerede arbejde begrænsede.

Betalingsforhold

Af budgetvejledningens pkt. 52.12. fremgår det, at der ved fastsættelsen af takster for rekvireret arbejde skal tilstræbes dækning af de samlede udgifter ved salget.

Der skal tages hensyn til de direkte udgifter til løn og materialer, de indirekte udgifter, der ikke umiddelbart kan henføres til den enkelte ydelse samt de komplementære udgifter, forstået som udgifter der ikke fremgår af institutionens budget og regnskab.

Taksterne for rekvirerede ydelser fastsættes således ud fra det hensyn, at samtlige omkostninger for staten ved at producere ydelserne skal dækkes. Der er imidlertid ikke tale om, at der skal opkræves et overhead ud over omkostningerne ved at producere ydelserne.

Der er i bestemmelsen åbnet mulighed for, at de indirekte og komplementære udgifter, fastsættes som et generalomkostningstillæg

i form af et procentvis beregnet tillæg til de direkte udgifter.

Styrelsen der udfører rekvireret arbejde får således ikke noget "overskud", og der er derfor ikke noget økonomisk incitament for styrelsen til at påtage sig rekvireret arbejde.

Administrative forhold iøvrigt

Budgetvejledningens øvrige bestemmelser om rekvireret arbejde vedrører alene hvilke formalia, der skal opfyldes på forslag til finanslov og forslag til bidrag til tillægsbevillingslov. Der er således ikke særlige krav om høringer eller andre krav om at involvere centrale myndigheder.

Statsvirksomhederne, finanslovens § 2

Statsvirksomhederne under finanslovens § 2 har en række særlige frihedsgrader i bevillingssystemet, der i relation til spørgsmålet om systemeksport meget minder om rekvireret arbejde.

Anvendelse af bestemmelserne om rekvireret arbejde i praksis

I bilag 6 skitseres hvorledes en offentlig styrelse - miljøstyrelsen - har solgt know-how efter budgetvejledningens bestemmelser om rekvireret arbejde. I forlængelse heraf gives der i bilag 7 eksempler på en statsvirksomheds - Post- og Telegrafvæsenet - eksportengagement.

4.3. Arbejde for fremmede rekvirenter

På de årlige finanslove under § 20.8. Højere og videregående uddannelser m.v. har der i en årrække været optaget følgende tekst-anmærkning:

"Undervisningsministeriet bemyndiges til at lade universiteterne-, universitetscentre og de højere lære-

anstalter m.v. indgå aftaler om udførelse af arbejde for fremmede rekvirenter i overensstemmelse med de af undervisningsministeriet med finansudvalgets tilslutning herom fastsatte regler".

Direktoratet for de videregående uddannelser fastsatte med skrivelse af 2. oktober 1978 og 29. april 1980 reglerne for denne ordning.

Ved Akt 280 1/6 83 tiltrådte finansudvalget at denne ordning blev ændret og udvidet til også at omfatte rekvireret undervisning og således, at kredsen af institutioner, der kan udføre arbejde for fremmede rekvirenter henholdsvis udføre rekvireret undervisning, blev udvidet til også at omfatte bl.a. § 20.07.01 lærerseminarier m.v.

Formål

Formålet med den særlige bemyndigelse er at stille den ekspertise og de faciliteter, der findes på institutioner for højere og videregående uddannelser, herunder også seminarier, til rådighed for erhvervsvirksomheder, offentlige myndigheder, organisationer m.v.

Der har ikke ved ordningens etablering i 1977 eller ved revisionen af bestemmelserne i 1980 og 1983 været tænkt specielt på eksport af offentlig viden. Der er dog ikke noget til hinder for, at den særlige adgang til at arbejde for fremmede rekvirenter udnyttes også i eksportforretninger. Det er da også givet, at en række af de kontrakter, som de videregående uddannelsesinstitutioner har sluttet med danske erhvervsvirksomheder, har været led i erhvervsvirksomhedernes eksportforretninger. Kontrakter direkte med udenlandske rekvirenter eller internationale organisationer er derimod sjældne.

Økonomiske forhold

Det centrale i ordningen er, at der på de årlige bevillingslove stilles et rammebeløb til rådighed, som de videregående uddan-

nelsesinstitutioner kan afholde udgifter af til arbejde og undervisning for fremmede rekvirenter i det omfang, de oppebærer indtægter ved undervisningsopgaverne og arbejdet.

Ved fastlæggelsen af de økonomiske forhold i forbindelse med ordningen har det været afgørende, at institutionerne ikke må påføre erhvervslivet ubillig konkurrence, at ordningen indeholder et rimeligt incitament for institutionerne til at påtage sig arbejdet og endelig, at ordningen bør medføre en nettoindtægt for staten.

Regningen til rekvirenten består af følgende poster:

- a. Medgået arbejdstid, beregnet på grundlag af en gennemsnitsløn eller kvotatimeløn for de medarbejdere, som har deltaget i projektet. Såfremt et arbejde for en fremmed rekvirent i undtagelsestilfælde er af så hastende karakter, at det kun kan udføres som overarbejde, kan der træffes aftale med rekvirenten om, at denne dækker de merudgifter, der er forbundet med overarbejdet. Det nedenfor under b. nævnte tillæg beregnes dog i sådanne tilfælde på grundlag af den ordinære timeløn.
- b. Et tillæg på 150% af lønomkostningerne under a.
- c. Anvendt forbrugsgods efter regning eller som en procentdel af a.
- d. Særlige udgifter efter regning, f.eks. rejseudgifter, anskaffelse af specielt apparatur eller benyttelse af særligt kostbart apparatur.
- e. Moms.

Institutionen kan få andel i indtægten (rent bevillingsteknisk går indtægterne ubeskåret i statskassen, og institutionen trækker i stedet sin andel af indtægterne fra det rammebeløb, der er afsat til ordningen under § 20.8. og 20.7. på finansloven) efter følgende retningslinier:

- Ad a. Såfremt arbejdet udføres inden for medarbejdernes normale arbejdsforpligtelse, og uden at der er behov for ansættelse af yderligere personale eller ydelse af overarbejdsbetaling, jvf. nedenfor, behandles betalingen som normal statsindtægt.

I andre tilfælde kan indtægten helt eller delvis og i overensstemmelse med gældende regler anvendes enten til antagelse af midlertidigt personale (udenfor de i øvrigt gældende personalerammer), som enten selv bistår med de pågældende opgaver eller aflaster det øvrige personale - eller i tilfælde hvor opgaverne ikke kan løses på anden måde til ydelse af over- eller merarbejdsbetaling. Sidstnævnte anvendelse forudsættes kun at blive aktuel i meget begrænset omfang.

- Ad b. 1/3 af tillægget på 150% tilfalder statskassen, medens de 2/3 tilfalder institutionen, der kan anvende midlerne til lønudgifter og til indkøb af apparatur, faglitteratur m.v.

I henhold til tidligere ordninger kunne tillægget i visse tilfælde nedsættes. For at private og offentlige udbydere skal have lige vilkår, tiltrådte finansudvalget ved Akt 280 1/6 83 imidlertid, at man ikke længere kan opretholde muligheden for frafald eller nedsættelse af tillægget ved undervisningsopgaver eller arbejde for fremmede rekvirenter.

Ad c.

- og d. Beløbene kan anvendes til dækning af de pågældende udgifter.

- Ad e. Moms indbetales til toldvæsenet på normal måde.

Ansvarsforhold og administration

Spørgsmålet om ansvar for den leverede ydelse berøres i ministeriets retningslinier kun på den måde, at spørgsmålet henvises til kontrakten.

Ordningen administreres af institutionerne selv.

Anvendelse af ordningen i praksis

I bilag 8 gives eksempel på, hvorledes en videregående uddannelses-institution - Danmarks Tekniske Højskole - i praksis har anvendt ordningen.

4.4. "Offentlig" ansvarlig kapital i eksportvirksomheder

Danmark har ingen tradition for private selskaber med statslig kapital på samme måde som en række af vore nabolande.

Der er da heller ikke i Danmark eksempler på, at staten har indskudt ansvarlig kapital i erhvervsvirksomheder med henblik på at eksportere offentlig know-how. Inden for energiministeriets ressortområde kendes dog selskaber med offentlig ansvarlig kapital - dog ikke med den begrundelse, at de skal markedsføre statslig know-how. Desuden har visse selvejende institutioner, nemlig erhvervsskolerne, haft mulighed for at indskyde ansvarlig kapital - dog ikke statsmidler - i selskaber.

Dette i modsætning til f.eks. Sverige, der bl.a. med henblik på at fremme eksporten af statslig know-how ofte anvender den fremgangsmåde at etablere selskaber, hvor staten ejer en ikke uvæsentlig del af den ansvarlige kapital.

I bilag 9 vises, hvorledes erhvervsskolerne i praksis har indskudt ansvarlig kapital - skolernes frie egenkapital - i et anpartsselskab.

4.5. Finansministeriets cirkulære af 5. april 1984 om statsinstitutioners og visse selvejende institutioners adgang til at udføre indtægtsdækket virksomhed

Folketingets finansudvalg tiltrådte den 7/3 1984 (Aktstykke nr. 157) en række konkrete forslag til justeringer af budget- og be-

villingssystemet.

Blandt de tiltrådte forslag som vil få betydning for undervisningsministeriets og dets institutioners eksportengagement, skal man især hæfte sig ved forslag 4, hvorefter det fremgår, at statsinstitutioner kan søge hjemmel på finansloven under særskilt hovedkonto til at udføre indtægtsdækket virksomhed, hvilket indebærer:

at der udskilles en mindre del af institutionens naturlige virksomhed, der styres af efterspørgsel mod betaling efter nedenstående regler,

at der til brug for denne aktivitet foretages en priskalkulation for hvert projekt baseret på direkte omkostninger med et overheadtillæg på mindst 100 % og højst 200 % af lønudgiften,

at 80% af tillægget tilfalder institutionen, der kan anvende det inden for nærmere fastsatte regler,

at det i Anm.II til FFL oplyses, med hvilket gennemsnitligt overheadniveau der er budgetteret, og at de faktiske bruttoudgifter og indtægter optages direkte på forventet efterbevilning på FTB,

at der indføres adgang til overførsel af over- og underskud mellem finansår,

at personaleforbruget til den nævnte indtægtsdækkede virksomhed ligger uden for de almindelige personalebevillinger.

Tiltrædelsen af ovenstående skete under følgende forudsætning: De i forslag 4) omtalte kalkulationsprincipper må - når de i forslaget nævnte faste procenttillæg ikke er udtryk for de faktiske omkostningsforhold - erstattes af priskalkulation efter almindelige driftsøkonomiske principper.

Formålet med de nye regler er at skabe ensartede retningslinier, der indeholder incitament for statsinstitutioner og visse selv- ejende institutioner til at iværksætte indtægtsdækket virksomhed - herunder deltagelse i systemeksport.

I forlængelse heraf har finansministeriet udsendt cirkulære af

5. april 1984 om statsinstitutioners og visse selvejende institutioners adgang til at udføre indtægtsdækket virksomhed.

Ordningens omfang

Ordningen omfatter ifølge finansministeriets cirkulære § 1 statsinstitutioner, der med hjemmel på bevillingslov opnår status som indtægtsdækket virksomhed samt selvejende institutioner, der modtager statsligt driftstilskud på halvdelen eller mere af driftsudgifterne.

Forudsætninger

Statsinstitutioner der producerer varer eller tjenesteydelser kan ifølge § 2 søge om hjemmel til i bevillingsmæssig henseende at få status som indtægtsdækket virksomhed under forudsætning af:

at der for kredsen af modtagere ikke består en pligt til at af-tage varer eller tjenesteydelser og at der for kredsen af modtagere er mulighed for alternativt valg af leverandør.

at institutionen er i stand til som et selvstændigt forretningsområde med mulighed for indtægtsdækning at adskille den pågældende vare - eller tjenesteydelses produktion fra eventuelle øvrige institutionsopgaver.

Indtægtsdækket virksomheds optagelse på bevillingslovene

Af cirkulærets § 3 fremgår, at den indtægtsdækkede virksomhed ikke er omfattet af de statslige bevillingsrammer eller personalelofter, og den budgetteres i forslagsårets priser og lønninger. De nærmere regler for hvorledes den indtægtsdækkede virksomhed budgetteres fremgår af cirkulæret § 3 stk. 2, 3 og 4. Regulering af udgifter som følge af ændret aktivitetsniveau og tilsvarende regulering af indtægter søges på tillægsbevillingslovsforlaget.

Cirkulærets § 5 åbner adgang for overførsel af over- og underskud vedrørende indtægtsdækket virksomhed fra et finansår til et andet,

dog med den begrænsning at ingen institution i to på hinanden følgende finansår kan overføre underskud vedrørende indtægtsdækket virksomhed.

Regler for prisfastsættelsen

Det enkelte projekt prisfastsættes ifølge § 6 stk. 1 ensartet for offentlige og private aftagere og således, at der ikke sker konkurrenceforvridning over for private eller offentlige konkurrenter og at de langsigtede gennemsnitsomkostninger dækkes.

Af cirkulærets § 6 stk. 1 og 2 fremgår endvidere, at der ved fastsættelse af prisen skal opnås dækning for

de af projektet direkte afledte omkostninger, d.v.s. løn inklusive pensionsbidrag og andre løndele, materialer, rejseudgifter m.v.

projektets andel af institutionens fællesudgifter til ledelse og administration, husleje, udstyr, udviklingsomkostninger m.v. gennem fastsættelse i Anm. II til FFL af et gennemsnitligt overheadtillæg på mellem 100 og 200 % af de fakturerede udgifter til løn inklusive alle løndele samt over- og merarbejdsbetaling.

De fastlagte grænser for overheadtillægget kan ifølge § 6 stk. 3 fraviges ved særskilt bevillingsmæssig hjemmel, hvis det på grundlag af en priskalkulation efter almindelige driftsøkonomiske principper dokumenteres, at de i stk. 1 nævnte principper overholdes ved et andet procenttillæg.

I cirkulærets § 6 stk. 4 bestemmes, at den institution der udfører indtægtsdækket virksomhed kan disponere over 4/5 af overheadtillægget.

Personaleforbruget

Af cirkulærets § 4 fremgår, at personaleforbruget i forbindelse med indtægtsdækket virksomhed ikke er omfattet af den almindelige bevillingsmæssige styring af statens personaleforbrug. Der kan

således ansættes personale direkte til indtægtsdækket virksomhed eller erstatningspersonale for medarbejdere beskæftiget med indtægtsdækket virksomhed i det omfang og på sådanne vilkår, at udgifterne hertil kan dækkes af indtægterne ved virksomheden.

Sammenhængen mellem industriministeriets systemeksportcirkulære og finansministeriets cirkulære om indtægtsdækket virksomhed

I Akt 157 7/3 84 fremgår det, at de nye regler for indtægtsdækket virksomhed forventes at skulle gælde i forbindelse med systemeksport.

Fra Danmarks Erhvervsfond oplyses det, at dette antagelig vil resultere i et revideret systemeksportcirkulære og at forslag hertil er sendt til industriministeriet fra erhvervsfonden. Indtil videre vil eksportengagementer således skulle afvikles på grundlag af det gældende systemeksportcirkulære.

Endvidere oplyses det fra Danmarks Erhvervsfond, at det endnu er usikkert, hvorledes sammenhængen mellem de nye regler for indtægtsdækket virksomhed og industriministeriets cirkulære vil blive.

4.6. Økonomisk incitament

Det har været et gennemgående synspunkt hos såvel styrelser, organisationer, som de uddannelsesinstitutioner der har været kontaktet, at der må være et økonomisk incitament for den styrelse, der engagerer sig i eksport.

Synspunktet kommer klart til udtryk i de bestemmelser, der er fastsat for de videregående uddannelsesinstitutioners arbejde for fremmede rekvirenter. Det er da også erfaringen i Direktoratet for de videregående uddannelser, at skal institutionerne påtage sig sådanne kommercielle opgaver, der ligger uden for deres primære funktioner, kræves der noget for at anspore institutionen, hvis opgaverne skal resultere i en aktivitet af en vis størrelse.

Den statsligt ansatte medarbejder som tilknytted en eksportopgave oppebærer ved arbejde her i landet sin almindelige overenskomstmæssige løn. Udfører medarbejderen længerevarende opgaver i udlandet, ydes der herudover et skattefrit udetillæg. På nuværende tidspunkt foreligger der kun retningslinier for beregning af det udetillæg, som oppebæres af udenrigsministeriets udsendte medarbejdere.

Medarbejdere i danske firmaer kan, når de udsendes, få skatteenedslag eller skattefritagelse. Andrager opholdet i udlandet mindst 2 måneder i sammenhæng, gives et standardfradrag på 25% af lønnen ved ophold udenfor Vesteuropa og på 10% af lønnen indenfor. Andrager opholdet uden for Danmark mindst 6 måneder uden anden afbrydelse end ferie eller lignende på sammenlagt højst 42 dage, bliver lønindkomst som erhverves under udlandsopholdet ikke beskattet i Danmark.

Således må det offentlige i forbindelse med udsendelse af medarbejdere operere med et højt lønomkostningsniveau, fordi der er skattepligt af hjemmelønnen og ydes et relativt stort udetillæg.

Beskatningsspørgsmålet overvejes i øjeblikket i industriministeriet. Målsætningen for disse overvejelser er at søge opnået en ligestilling mellem udsendte statslige medarbejdere og udsendte medarbejdere for private firmaer.

Vedrørende overheadtillæggets størrelse og indflydelse på prisen har det ifølge industriministeriets cirkulære pkt. 4.6.2. hidtil været således, at procentangivelsen var¹ retningsgivende, men at man iøvrigt lod forhandlingssituationen være bestemmende for, hvor højt overheadtillægget blev sat.

Med finansministeriets cirkulære fastslås, at det gennemsnitlige overheadtillæg skal afspejle omkostningsniveauet i den pågældende branche og fastsættes til mellem 100 og 200% af de fakturerede udgifter til løn inklusive alle løndele samt over- og medarbejdsbetaling.

Er de faste grænser for overheadtillægget ikke udtryk for de faktiske omkostningsforhold, kan kalkulationsprincipperne ved sær-

skilt bevillingsmæssig hjemmel fraviges. Dette kan ske, hvis det på grundlag af en priskalkulation efter almindelige driftsøkonomiske principper dokumenteres, at man ved et andet procenttillæg får dækket de langsigtede gennemsnitsomkostninger - d.v.s. dækning af direkte afledte omkostninger samt dækning af den indtægtsdækkede virksomheds andel af institutionens fællesudgifter - og således at prisfastsættelsen foretages ensartet for offentlige og private aftagere samt at der ikke sker konkurrenceforvridning over for private eller offentlige konkurrenter.

Budgetdepartementet oplyser, at procentsatserne, som skal gælde ved overheadberegningen, er udarbejdet under hensyntagen til den indenlandske konkurrencesituation, og at man formentlig kan forvente en vis frihed i forbindelse med eksportforretninger.

4.9. Ansvars- og forsikringsforhold

I spørgsmålet om styrelsens ansvar for sine leverancer har udgangspunktet været bestemmelserne i industriministeriets cirkulære om, at kontrakten mellem styrelsen og den danske eller udenlandske rekvirent skal indeholde en præcisering af ansvarsforholdene. Ansvarer skal ifølge Akt 377 7/5 1980 fastlægges i hvert enkelt tilfælde, hvilket i cirkulæret er formuleret således, at en styrelse kan påtage sig normalt leveringsansvar for sin egen ydelse, f.eks. med udgangspunkt i ABR-normerne (cirkulærets pkt. 4.8.).

ABR-normerne (Almindelige bestemmelser for Teknisk Rådgivning og Bistand) er udarbejdet med henblik på teknisk rådgivning og bistand inden for bygge- og anlægsområdet. Da normsættet er udarbejdet til dækning af en specifik situation, vil det have sine naturlige begrænsninger, idet ansvarsforhold ved bygge og anlæg ikke uden videre kan overføres til f.eks. undervisning.

ABR-normerne behandler ansvarsforholdet i forbindelse med tidsfristoverskridelser og ansvar for fejl og forsømmelser.

Er foruden rådgiveren en eller flere andre ansvarlige over for klienten, fastslår ABR-normen, at rådgiveren kun hæfter for den

del af klientens tab, som svarer til den del af den samlede skyld, der er udvist af rådgiveren. Den i ABR-normen omtalte totalrådgivning, hvor en gruppe af selvstændige rådgivere hæfter solidarisk for opgavens løsning, er styrelsen afskåret fra at gå ind i.

Det i cirkulæret forudsatte ansvar skal hvile på styrelsens egen kontrakt. Består styrelsens medvirken i eksportforretninger alene i at bevilge en medarbejder tjenestefrihed uden løn, foreligger der hverken et kontraktligt - eller et principal-begrundet ansvarsforhold for det offentlige. Udlåner styrelsen under egen kontrakt en medarbejder, må tilfældet betragtes på linie med enhver anden tjenesteydelse omfattet af cirkulærets bestemmelser.

Cirkulærebestemmelsen om ansvar for egen ydelse betyder således, at styrelsen ikke kan optræde som hovedleverandør med en eller flere private underleverandører. Typisk vil en styrelses løsning af opgaver direkte for fremmed modtager nødvendiggøre hard-ware-leverancer. Sådanne tilknyttede leverancer må altså foregå ved selvstændige kontrakter uden styrelsens involvering. Har klienten udpeget leverandører eller har styrelsen selv peget på bestemte medfølgende leverancer, må den alene kunne drages til ansvar som tilsynspligtig og koordinerende af opgavens forskellige dele.

Det skal i den forbindelse nævnes, at rådgiveren under de internationale organisationers projekter som altovervejende hovedregel ikke selv må levere hard-ware, eller skaffe nært tilknyttede firmaer sådanne leverancer«

Selve afgrænsningen af det normale leveringsansvar burde ikke volde større problemer, sålænge styrelsen står som underleverandør til et dansk firma. Indgår styrelsen derimod internationale kontrakter skal man være opmærksom på, at parternes aftale og dermed selve ordlyden i kontrakten har en langt større betydning i f.eks. engelsk ret end i dansk. Det juridiske grundlag i langt hovedparten af internationale kontraheringer har sit udspring i engelsk ret.

Opstår den situation, at der rejses et erstatningskrav som følge

af eventuelle fejl i overensstemmelse med de almindeligt gældende principper, vil den danske stat være selvforsikrer - jvf. Akt 377 7/5 1980.

I finansministeriets cirkulære om indtægtsdækket virksomhed berøres ansvars- og forsikringsforholdene ikke. Således må der forventes en opretholdelse af de nugældende bestemmelser, efter hvilke institutionerne kun kan påtage sig et ansvar for egne ydelser og dermed ikke kan optræde som hovedleverandør i en kontrakt med en eller flere tilknyttede private underleverandører.

4.10. Personaleforhold

I eksportsammenhæng vil personaleforholdene stort set vedrøre spørgsmålet om ministeriets og uddannelsesinstitutionernes villighed til og mulighed for at frigøre erfarne medarbejdere til eksportopgaver.

En væsentlig del af uddannelsesinstitutionernes eksportarbejde har hidtil fundet sted ved at bevilge medarbejdere orlov. Orloven bevilges dels i henhold til tjenestemandslovens § 58, dels i henhold til de overenskomster staten har indgået med de faglige organisationer.

Med det økonomiske incitament der følger af finansministeriets cirkulære om indtægtsdækket virksomhed må det forventes, at eksportarbejdet i forbindelse med orlov vil aftage, og at villigheden til at frigøre medarbejdere til eksportopgaver, som institutionen selv påtager sig, vil øges.

I og med institutionernes primære opgaver fortsat skal kunne løses, vil omfanget af eksportdeltagelsen være begrænset af adgangen til at ansætte og skaffe erstatningspersonale.

Den generelle ordning i systemeksportcirkulæret giver mulighed for ansættelse af erstatningspersonale i det omfang deres aflønning og andre forbundne udgifter holdes inden for det beløb der indtjenes. Herunder kan institutionen uden for den gældende stillingskontrolordning ansætte erstatningspersonale for medarbejdere,

der udlånes eller stilles til rådighed for Danmarks Erhvervsfond.

Det midlertidige personale kan ansættes til at udføre primære funktioner eller i særlige tilfælde til den egentlige eksportopgave.

En stort set tilsvarende bestemmelse vedrørende personaleforbruget findes i finansministeriets cirkulære om indtægtsdækket virksomhed, idet personaleforbruget i forbindelse med indtægtsdækket virksomhed ikke er omfattet af den almindelige bevillingsmæssige styring af statens personaleforbrug, og der vil kunne ansættes personale direkte til den indtægtsdækkede virksomhed eller erstatningspersonale for medarbejdere beskæftiget med indtægtsdækket virksomhed i et sådant omfang og på sådanne vilkår, at udgifterne hertil vil kunne dækkes af indtægterne ved virksomheden.

Med hensyn til erstatningspersonale har enkelte uddannelsesinstitutioner anført, at manglende mandskabsressourcer hidtil har sat grænser for tildeling af orlov og uddannelsesinstitutionernes eksportarbejde i øvrigt. Især er det fremhævet, at det ofte er vanskeligt at finde erstatningspersonale, der kun skal virke i kortere tid.

Er der tale om små institutioner eller institutter og i det hele taget små fagområder, hvor en bestemt kunnen eller erfaring findes på få hænder, er det tillige oplyst, at vikarproblemet kan være en reel hindring. Omvendt er dette personaleproblem ved større institutioner og inden for større fagområder (evt. med arbejdsledighed) overkommeligt, hvorfor institutionen langt lettere kan afsætte ledende og specielt kompetente medarbejdere til eksportarbejde.

Ligeledes er det oplyst, at den interne planlægning i institutionen vil være påvirket af en vanskelig henholdsvis let adgang til erstatningspersonale.

4.11. Organisatoriske forhold

Egentlig organisering af undervisningsministeriets og dets institutioners eksportindsats finder ikke sted i dag. Dels har undervisningsministeriet ikke internt organiseret indsatsen, hvilket naturligvis hænger sammen med, at eksporttanken først for alvor er slået igennem på det seneste. Dels er Danmarks Erhvervsfond og det under erhvervsfonden nedsatte Projektudvalg ifølge industriministeriets cirkulære ikke tillagt egentlige organisatoriske funktioner.

Systemeksportcirkulærets ordning med Danmarks Erhvervsfond som central formidler er blevet dårligt udnyttet. Medvirkende hertil har formodentlig været, at undervisningsministeriet ikke i tilstrækkeligt omfang har tilført Danmarks Erhvervsfond den fornødne information omkring uddannelsesmæssigt eksportpotentiale. Således er oplysning om opgaver og deres afvikling stort set gået uden om erhvervsfonden og direkte til undervisningsministeriet eller de enkelte institutioner, hvorfor erhvervsfonden ikke har kunnet opbygge en detaljeret viden om de enkelte skolars ekspertise og i givet fald være det sted eventuelle købere kunne henvende sig vedrørende løsning af uddannelsesmæssige opgaver.

Eksport af uddannelsesmæssig know-how ud over den hidtidige noget tilfældige og ikke organiserede eksport kræver løsning af en række konkrete problemer, uddannelsesinstitutionerne har givet udtryk for at stå med. Disse problemer kan karakteriseres ved overskrifterne information, koordinering og kontinuitet.

Informationsproblemet omfatter to dele. For det første mangler institutionerne ofte viden om, hvorledes spørgsmål om orlov, ansættelsesforhold i udlandet, kontraktsforhold, bevillingsmæssige forhold etc. løses, når institutionen står over for en konkret henvendelse fra en kunde. Problemets størrelse varierer selvsagt meget alt efter, om der er tale om en lille skole eller en meget stor videregående uddannelsesinstitution med en veludbygget administration. Men problemet føles for mange institutioner som hæmmende for deres eksportengagement. For det andet mangler institutionerne ofte viden om, hvad andre institutioner kan, og

hvilke erfaringer andre institutioner har med eksportarbejde.

Dette fører direkte over til næste problemkompleks, nemlig koordinering. Det er klart, at hvis man ønsker at engagere sig i de meget store uddannelsesprojekter, som finansieres af Verdensbanken og de regionale udviklingsbanker, må det foregå i et samarbejde mellem flere uddannelsesinstitutioner og undervisningsdirektorer, fordi det ikke er ualmindeligt, at sådanne projekter indeholder opgaver, der f.eks. vedrører både tekniske skoler, landbrugsskoler og videregående tekniske uddannelser. Der vil således - såfremt man vil give sig i kast med sådanne projekter - være behov for koordinering.

Det er karakteristisk, at man for at få netop de store projekter må gøre sig klart, at disse skabes ved rådgiverens aktive medvirken. Det er derfor også nødvendigt, at man ved løsning af koordinationsproblemet skaber mulighed for, at der tages initiativer til projekter. Man må så at sige gøre nogle ansvarlige for, at der tages initiativer, og at der udføres et opsøgende arbejde.

Koordinationsproblemet omfatter også et andet aspekt. De hidtidige erfaringer med uddannelsesinstitutionernes salg af know-how viser, at de kommercielt interessante opgaver oftest kommer gennem henvendelser fra danske firmaer - en af ideerne med systemeksport er jo netop at øge private danske firmaers muligheder for eksport - og det vil givetvis være fremmende for samarbejdet mellem erhvervslivet og undervisningssektoren, hvis firmaerne i første omgang kunne henvende sig ét sted, hvor man kunne formidle kontakten til de enheder, der skal inddrages i sagen.

Uddannelsesinstitutionerne har ofte fremhævet det særlige problem, der følger af, at institutionerne ikke har et jævnt aktivitetsniveau inden for eksportområdet. Uanset hvor meget raan forestiller sig, at institutionerne kan intensivere dette særlige arbejde, vil det utvivlsomt fortsat blive sådan, at aktiviteten vil være meget vekslende. Det er derfor et særligt problem, at erfaringerne med eksport ofte vil være mere eller mindre forsvundet, når man modtager næste opgave. Problemet må antages at være størst for de enkelte uddannelsesinstitutioner og mindre for undervisningsdi-

rektoraterne, idet disse formodentlig mere jævnt vil blive beskæftiget med eksportopgaver.

Kontinuitetsproblemet får en hel særlig betydning, hvis man vil engagere sig i projekter finansieret af de internationale udviklingsorganisationer. Det er på grund af disse organisationers særlige procedurer og regler nødvendigt nøje at sætte sig ind i deres administrative fremgangsmåder. Dette er næppe noget man kan gøre fra sag til sag, fordi der er tale om et meget kompliceret system.

4.12. Samarbejdsforhold

I eksportsammenhæng må samarbejdet med de private danske firmaer, deres organisationer samt Projektudvalget under Danmarks Erhvervsfond fremhæves som noget helt centralt, idet det bredest mulige samarbejde øger chancerne for at eksportere både ministeriets og institutionernes know-how og de private partners produkter. Ligeledes afgørende for eksportmulighederne vil det være, at der til stadighed samarbejdes med udenrigsministeriet. Udenrigsministeriets handelsafdeling og de danske repræsentationer kan således yde omfattende bistand, både når eksporten forberedes hjemme og når der skal arbejdes ude på selve eksportmarkederne - specielt i forbindelse med indhentning af informationer om kunder og finansieringskilder samt ved etablering af kontakter.

At visse erhvervsskoler med tæt kontakt til det omliggende erhvervsliv netop får eksportsamarbejde i stand, er et tydeligt eksempel på samarbejdets vigtighed. For at fremme eksportsamarbejdet vil det derfor være væsentligt, at der inden for undervisningsministeriets rammer skabes forudsætninger for, at parterne let kan mødes - jvf. afsnit 4.11. ovenfor.

På baggrund af spørgeskemaundersøgelsen og de efterfølgende kontakter til institutionerne kan det konstateres, at holdningen til eksportsamarbejde med det private erhvervsliv er yderst positiv, og at man gerne ser samarbejdet intensiveret.

I forlængelse heraf anmodede undervisningsministeriet Industrirådet om at være behjælpelig med at fremskaffe oplysninger om forskellige private firmaers syn på samarbejdet.

Industrirådet foranstaltede en miniundersøgelse, hvori indgår ialt 9 større danske virksomheder, der ganske kort har redegjort for enkelte aspekter og problemer forbundet med samarbejdet med det offentlige om løsning af konkrete opgaver.

Selv om synsvinklen er en anden, og formuleringen af problemerne derfor er anderledes, peger firmaernes og uddannelsesinstitutionernes svar i store træk på de samme konkrete forhold, som hindrende for intensiveret samarbejde om eksport af know-how. Hvad der f.eks. hos uddannelsesinstitutionerne opfattes som vanskeligheder, fordi man har fået tildelt ressourcer i forhold til sine primære opgaver, fremstår typisk som træghed i den offentlige sektor, når firmaerne skal bedømme det.

Ud over at firmaernes redegørelser direkte og indirekte har påpeget en række af de samme problemer, som uddannelsesinstitutionerne har fremhævet i forbindelse med eksportarbejde, får man herigennem bekræftet de generelle forestillinger om de holdningsmæssige barrierer, der er mellem den private og offentlige sektor. Med de nye regler i finansministeriets cirkulære, hvorefter institutionerne kan gribe eksportarbejdet mere forretningsmæssigt an, er der imidlertid god grund til at; antage, at disse barrierer kan mindskes betydeligt og at det nødvendige eksportsamarbejde kan blive yderligere udbygget.

KAPITEL 5

Styregruppens indstilling og bemærkninger

5.1. Indstilling

Styregruppen kan på baggrund af analyserne af markedet og mulighederne for at afsætte dansk know-how inden for uddannelsesområdet konstatere, at der er et stort og fra dansk side delvist uopdyrket internationalt marked for uddannelsesmæssig know-how.

Styregruppen kan desuden konstatere, at der med finansministeriets cirkulære af 5.april 1984 om statsinstitutioners og visse selvejende institutioners adgang til at udføre indtægtsdækket virksomhed er skabt øget grundlag for, at undervisningsministeriet og uddannelsesinstitutionerne søger at opdyrke det internationale marked for uddannelsesmæssig know-how.

Styregruppen finder videre, at der, bl.a. fordi ekspertisen er spredt på flere hundrede uddannelsesinstitutioner og ministerielle enheder, er behov for et samlende, støttende og initierende organ, der i nært samarbejde med uddannelsesinstitutionerne, undervisningsdirektoraterne, udenrigsministeriet, sekretariatet for Danmarks Erhvervsfond m.v. kan formidle samarbejde og informationer om den know-how, uddannelsessektoren råder over både til de danske erhvervsvirksomheder, der står over for eksportopgaver med uddannelsesmæssige elementer, og til de købere i udlandet, der er interesserede i dansk bidrag på uddannelsesområdet. Samtidig anser styregruppen det for betydningsfuldt, at der også på de enkelte uddannelsesinstitutioner tages initiativer til eksportsamarbejde,

hvorfor nævnte samlende organ forudsættes at være støttende og ikke styrende.

Med henblik på fremme af dansk systemeksport inden for uddannelsesområdet foreslår styregruppen:

- at der i undervisningsministeriet på overordnet ledelsesplan etableres en ledelsesgruppe til varetagelse af tværgående funktioner og koordinering i forbindelse med eksportarbejde
- at der i tilknytning til departementets 3. afdeling etableres en eksportsektion, der fungerer som ledelsesgruppens sekretariat og som et kontaktorgan mellem undervisningsministeriet, uddannelsesinstitutionerne, erhvervslivet m.v.
- at der i de enkelte direktorater skabes organisatoriske forudsætninger for at iværksætte og initiere eksportarbejde.

5.2. Bemærkninger til eksportvirksomhedens administrative opbygning

Styregruppen mener, at der fortsat vil være en række usikkerheder knyttet til spørgsmålet om funktioner og opgaver, så længe undervisningsministeriets konkrete erfaringer med eksport af know-how er begrænset. Styregruppen har derfor fundet, at den foreslåede opbygning bør betragtes som en ad-hoc-løsning, der kan revideres på baggrund af en mere sikker viden på et senere tidspunkt.

En del af funktionerne vil være tværgående, medens andre nødvendiggør et detailkendskab til de enkelte uddannelsesområder, der normalt kun findes i direktoraterne og på institutionerne. Det vil derfor være afgørende, at den organisatoriske indpasning bliver så fleksibel, at man på den ene side kan påregne den hurtige og adækvate reaktion, der er nødvendig i det opsøgende arbejde, samtidig med at der ikke skabes en organisatorisk overbygning, der virker hæmmende og bureaukratisk på de enheder, der skal præstere den faglige ekspertise.

Da en fleksibel indpasning i arbejdsdelingen mellem direktorater og departement er nødvendig, samtidig med at en aktiv opbakning

fra ledelsen i både departement og de involverede direktorater af de initiativer der skal gennemføres er vigtig, er der forhold, der taler for, at den overordnede ledelse af opgaverne vedrørende eksportengagementerne varetages af en gruppe bestående af afdelingschefen for ministeriets 3. afdeling - der varetager planlægnings- og budgetopgaver samt internationale relationer - og direktørerne for de direktorater, der i første omgang må forventes at blive involveret, d.v.s. Direktoratet for erhvervsuddannelserne og Direktoratet for de videregående uddannelser.

En sådan gruppe - på overordnet ledelsesplan - skal varetage ledelsen af de tværgående funktioner og koordineringen af systemeksportarbejdet i ministeriet og bør derfor have tilknyttet et sekretariat af en passende størrelse til dels at forberede ledelsesgruppens møder, dels at udføre de opgaver ledelsesgruppen ønsker sat iværk. En lang række rutineprægede opgaver - jvf. nedenfor om arbejdsopgaverne - kan ligeledes henlægges til sekretariatet.

For at kunne løse opgaverne må det forudsættes, at medarbejderne i sekretariatet ikke skal varetage andre funktioner end disse.

Ledelsesgruppens sekretariat kan mest hensigtsmæssigt i organisatorisk forstand placeres i tilknytning til departementets 3. afdeling, således at der kan opretholdes en snæver kontakt til departementets internationale kontor og UNESCO-sekretariatet. Det skal dog fremhæves, at langt de fleste konkrete opgaver vil foregå i samarbejde med direktoraterne eller nærmere på direktoraternes vegne og derfor i sidste instans under ledelse af den pågældende direktør. Det må nemlig forudses, at opgaverne med eksportengagementer vil stille krav om aktiv medvirken, også i de indledende faser, fra de berørte direktorater, og der vil derfor blive tale om at skulle indplacere disse opgaver blandt direktoraternes øvrige opgaver. Denne prioritering kan kun foretages af direktoratets direktør.

Der må i de enkelte direktorater skabes organisationsmæssige forudsætninger for at eksportarbejde kan iværksættes hurtigt, at indvundne erfaringer bevares, og at der til stadighed er faglig kompetence til rådighed. Samtidig er det nødvendigt at sikre optimal

udnyttelse af arbejdskraften. Dette vil i praksis betyde, at direktoraterne skal kunne trække medarbejdere fra eksportsektionen ind i den enhed i direktoratet, der står overfor konkrete arbejdsopgaver i forbindelse med eksport.

De direktorater som i særlig grad må forventes inddraget i eksportarbejdet vil måske kunne finde det hensigtsmæssigt at henlægge opgaverne til et kontor med et i forvejen tværgående arbejdsområde.

Fordelene ved den her foreslåede struktur er, at koordineringen og ansvaret for det opsøgende arbejde placeres på et tilstrækkeligt højt niveau i organisationen. Samtidig vil det forhold, at medarbejderne i eksportsektionen bliver trukket ind i direktoraterne, når der er tale om udførende opgaver, herunder samarbejde med institutionerne, betyde, at der ikke sker et brud med vante forestillinger om arbejdsdelingen mellem departement og direktorater.

Den foreslåede organisation omfatter således en ledelsesgruppe, en eksportsektion i tilknytning til 3. afdeling samt den eller de enheder direktoraterne vil henlægge eksportarbejde til, og som samtidig vil blive de enheder, eksportsektionens medarbejdere udstationeres til, når konkrete opgaver skal løses.

5.3. Bemærkninger til eksportorganisationens arbejdsopgaver

Styregruppen finder, at eksportsektionen i første række skal udføre opsøgende arbejde sigtende mod at skabe konkrete projekter. Arbejdet skal udføres overfor markedets potentielle kunder, og det vil primært sige udenlandske offentlige myndigheder og de internationale finansieringskilder. Ledelsesgruppen og eksportsektionen skal være ansvarlig for, at der tages initiativ til, at man fra dansk side direkte opsøger disse kunder, idet projekter først og fremmest skabes ude på markedet.

I forbindelse med det opsøgende arbejde; finder styregruppen det afgørende, at man gennem det bredest mulige samarbejde får inddraget den ekspertise, der findes uden for eksportorganisationens

rammer .

Udenrigsministeriets medvirken i dette samarbejde betragtes af styregruppen som en væsentlig faktor, idet man gennem udenrigstjenesten kan få fremskaffet de relevante informationer om køberlande og finansieringskilder, som vil være en forudsætning for at iværksætte et opsøgende arbejde.

Styregruppen lægger endvidere vægt på, at man i det opsøgende arbejde først og fremmest sigter mod områder, som dansk erhvervsliv måtte have interesse i. Herved vil man også i vidt omfang kunne drage nytte af private danske partnerses særlige forudsætninger på bestemte eksportmarkeder.

Styregruppen er imidlertid af den opfattelse, at eksport af ren uddannelsesmæssig know-how på længere sigt kan være erhvervsfremmende .

En væsentlig del af eksportsektionens arbejde vil falde i den indledende fase af det opsøgende arbejde, hvor man i samarbejde med direktorater, uddannelsesinstitutioner, udenrigstjeneste, firmaer etc. får forberedt sig således, at kunder og finansieringskilder kan kontaktes direkte.

Kontakten til køberlandet må betragtes som centralt i det egentlige opsøgende arbejde, men også kontakten **til** internationale bistandsorganisationer vil udgøre en vigtig del af dette. Det er specielt vigtigt at holde kontakt med organisationernes uddannelsesafdelinger, indkøbskontorer og til organisationernes repræsentanter i udviklingslandene for derved at skaffe sig underretning om planlagte aktiviteter samt eventuelt udøve en vis påvirkning.

Ikke mindst i situationer hvor sådanne direkte kontakter skal etableres vil udenrigstjenestens medvirken være af betydning. Således kan udenrigstjenesten bl.a. forestå de nødvendige introduktioner over for lokale myndigheder og personer, der er centralt placerede i forhold til det pågældende projekt eller blive inddraget som bisidder ved forhandlinger, om noget sådant måtte anses for formålstjenligt.

Udover at varetage det opsøgende arbejde er det hensigten med den foreslåede eksportorganisation, at den skal formidle information indad mod ministeriets enheder og institutioner. Det vil sige, at organisationen gennem det opsøgende arbejde på markedet skal informere om muligheder for at få konkrete eksportopgaver samt at organisationen sørger for, at direkte henvendelser fra mulige købere og samarbejdspartnere bliver ekspederet til de relevante enheder eller institutioner. Herudover kan organisationen bistå de enkelte uddannelsesinstitutioner med opbygning, koordinering og afvikling af de opgaver eksportorganisationen har formidlet eller uddannelsesinstitutionerne selv har taget initiativ til.

Desuden skal organisationen varetage en række udadvendte informationsopgaver rettet mod de potentielle kunder og samarbejdspartnere, deres organisationer, finansieringskilderne samt instanser som Projektudvalget under Danmarks Erhvervsfond og udenrigsministeriets handelsafdeling, der allerede formidler eksport og eksportsamarbejde,, Organisationen skal over for disse grupper informere om ministeriets og institutionernes know-how, tilbyde eksportsamarbejde etc.

For at kunne varetage disse funktioner foreslår styregruppen, at eksportorganisationen bl.a. kan pålægge sig følgende opgaver:

Eksportsektionen kan udarbejde generelt informationsmateriale. Dette materiale tænkes udarbejdet for bredt at orientere om, hvorledes uddannelsesinstitutionerne kan medvirke ved løsning af eksportopgaver samt for at gøre modtagerkredsen opmærksom på, at der i undervisningsministeriet er etableret en enhed, hvortil man kan henvende sig, såfremt man ønsker yderligere oplysninger, hjælp ved etableringen af en eksportforretning m.v.

Undervisningsdirektoraterne og uddannelsesinstitutionerne kan i samarbejde med eksportsektionen udarbejde institutionsprofiler indeholdende en oversigt over den know-how, som institutionerne kan tænkes at bidrage med ved etableringen af en eksportopgave - eventuelt suppleret med omtale af allerede gennemførte eksportopgaver. Dette materiale kan dels tjene som orientering over for kunder og samarbejdspartnere, dels tjene som redskab i det interne arbejde.

Eksportsektionen kan inddrages i udformningen og distributionen af tilbudsmateriale. Her tænkes især på udformningen af tilbudspakker - f.eks. tilbud om specifikke træningskurser med angivelse af indhold, varighed, målsætning etc.

Eksportsektionen kan udarbejde et kundekartotek. Kundekartoteket skal dog på ingen måde overflødiggøre, men supplere den formidling der i dag kan varetages af f.eks. Danmarks Erhvervsfond om eksportsamarbejde. Kundekartoteket kan omfatte en fortegnelse over inden- og udenlandske nøglepersoner eller kontaktpersoner. Data om udenlandske kunder, kundeemner og finansieringskilder, som indhentes i forbindelse med det opsøgende arbejde, kan opbevares i tilknytning til dette kartotek.

Den foreslåede organisation kan med henblik på at styrke eksportsamarbejdet medvirke ved tilrettelæggelse og afholdelse af konferencer, seminarer og kurser med privat og offentlig deltagelse. Også for uddannelsesinstitutionernes medarbejdere kan arrangeres seminarer og kurser for bl.a. at styrke interessen for at medvirke ved eksport eller f.eks. forberede de enkelte medarbejderes arbejde i udlandet.

Organisationen kan medvirke til at ministeriet og uddannelsesinstitutionerne deltager i kollektive eksportfremstød, messer og udstillinger på det internationale marked. Herudover kan organisationen medvirke til, at salget af uddannelsesmæssig know-how bliver promoveret i forbindelse med ministerrejser og deltagelse i f.eks. faglige kongresser i udlandet.

København, den 2. maj .1984

Ole Fejerskov

Aage Fogh

Henning Bech Frandsen

Ernst Goldschmidt
(formand)

Niels K. Hermansen

Niels Hummeluhr

Henrik Iversen

Niels Nielsen

Karsten Olsen

Søren R. Christensen

Niels R. Korsby

Peter Uffe Meier

Afskrift¹⁾

UNDERVISNINGSMINISTERIET

Direktoratet for de videregående uddannelser

Sendt til:

De videregående uddannelses-
institutioner og SVUF

Dato:

19. maj 1983

Ref.:

NRK/dsf

Journ. nr.:

sty.udv. 303/82

Undervisningsministeriet har iværksat et udredningsarbejde om ministeriets institutioners muligheder for at bidrage til eksport af know-how inden for uddannelsesområdet.

De gældende regler for statslige styrelses deltagelse i eksportforretninger har som grundprincip, at offentlige styrelses indsats er af rådgivende og/eller assisterende art i forbindelse med private firmaers tilbudsgivning eller effektivering af en afgiven ordre.

Ordningen bygger på en antagelse om, at offentlige styrelses indsats skal anvendes til at supplere et privat firma i opgaver, som det enkelte firma ikke mener, det alene kan løse.

Initiativet til eksportforretningen kommer således fra det private firma, hvor eksporttilbudet f.eks. kan omfatte levering af skibe, bygningsværker, maskiner eller andet udstyr.

Note 1: Enslydende fremsendelsesskrivelser er udsendt af Direktoratet for erhvervsuddannelserne samt Direktoratet for folkeoplysning, frie grundskoler m.v.

De senere års udvikling giver imidlertid anledning til den antagelse, at eksport af danske skibe, byggeri, maskiner m.v. i en række tilfælde også kan fremmes ved en forudgående eksport af tjenesteydelser (know-how), f.eks. på uddannelsesområdet. Såfremt dette er tilfældet, forekommer de nuværende regler for statslige styrelses deltagelse i eksportforretninger far utilstrækkelige.

På denne baggrund har undervisningsministeriet nedsat dels en styregruppe bestående af repræsentanter fra undervisningsministeriet, de tekniske skoler og maskinmesterskoler, handelsskoler, videregående uddannelsesinstitutioner, udenrigsministeriet, Danmarks Erhvervsfond og finansministeriets budgetdepartement, dels en projektgruppe, der skal fungere som sekretariat for styregruppen.

Det er gruppens opgave indledningsvis at udarbejde en beskrivelse af, på hvilke måder og efter hvilke regler statslige styrelser for tiden deltager i eksportforretninger, samt ved konkrete eksempler at illustrere omfanget og arten af deltagelsen.

Gruppen skal dernæst gennem undersøgelse af udbudsmateriale, rapporter, planmateriale, anmodninger om assistance m.v. danne sig et skøn over behovet for eksport af tjenesteydelser (know-how) på uddannelsesområdet, især inden for grundlæggende og videregående uddannelser, der sigter mod erhvervslivet.

Det er endvidere gruppens opgave at undersøge, om undervisningsministeriets institutioner vil være i stand til at gå ind i dette arbejde på tilfredsstillende måde, hvad enten det skal ske som et nødvendigt supplement til private firmaers tilbudsgivning inden for de gældende regler, eller det alene skal ske som eksport af know-how på uddannelsesområdet.

Med henblik på indsamling af oplysninger om efterspørgslen efter tjenesteydelser på uddannelsesområdet har styregruppen derfor anmodet undervisningsministeriet om at indsamle oplysninger fra ministeriets institutioner om, i hvilket omfang institutionerne har modtaget henvendelser om og evt. direkte deltaget i eksport af know-how på uddannelsesområdet.

På denne baggrund skal undervisningsministeriet anmode institutionerne om at udfylde vedlagte spørgeskema og tilbagesende dette til:

Undervisningsministeriet
Projektgruppen vedrørende systemeksport
Højbro Plads 4
1200 København K.

således, at det er ministeriet i hænde senest onsdag den 15. juni 1983.

Såfremt institutionerne skulle have spørgsmål til det fremsendte materiale, kan der rettes henvendelse til projektgruppen på telefon: 01-12 56 32.

P.d.v.

Poul Bache

S P Ø R G E S K E : M A

Institutionens navn:

Adresse :

Telefonnummer:

1. Har institutionen siden 1. januar 1981 modtaget henvendelser fra udenlandske institutioner/erhvervsvirksomheder/internationale organisationer om levering af tjenesteydelser (f.eks. i form af planlægning, undervisningsplaner, afholdelse af kurser her eller i udlandet).

Giv en kort beskrivelse med hensyn til arbejdets art, finansiering m.v.:

2. Har institutionen siden 1. januar 1981 modtaget henvendelser fra danske erhvervsvirksomheder om at stille ekspertise til rådighed for virksomhederne i forbindelse med eksportprojekter.

Giv en kort beskrivelse med hensyn til arbejdets art, finansiering m.v.:

3. Har institutionen siden 1. januar 1981 givet ansatte orlov med henblik på arbejde for udenlandske institutioner/erhvervsvirksomheder/internationale organisationer med uddannelsesplanlægning, undervisningsplaner, afholdelse af kurser etc.

Giv en kort beskrivelse med hensyn til arbejdets art, rekvisitter m.v.:

4. Har institutionen siden 1. januar 1981 givet ansatte orlov med henblik på arbejde for danske eksportvirksomheder med uddannelsesplanlægning, undervisningsplaner, afholdelse af kurser etc .

Giv en kort beskrivelse med hensyn til arbejdets art, rekvisitenm.v.:

5. Har institutionen iøvrigt erfaringer med bidrag af know-how til eksport.

Giv en kort beskrivelse:

Cirkulære vedrørende statslige styrelses deltagelse i eksportforretninger

(Til samtlige ministerier og styrelser)

Folketingets finansudvalg har den 7. maj 1980 tiltrådt, at der ved tekstanmærkning på forslag til tillægsbevillingslov for 1980 og på forslag til finanslov for følgende finansår etableres en generel ordning, der indebærer, at ministerier og statslige styrelser kan deltage i eksportforretninger gennem salg af tjenesteydelser eller udlån af medarbejdere.

Tekstanmærkningen har følgende ordlyd:

»Industriministeriet kan under sekretariatet for Danmarks erhvervsfond oppebære indtægter og afholde udgifter til ekspertbistand i forbindelse med offentlige styrelses deltagelse i eksportforretninger. Statslige styrelser kan afholde merudgifter, der følger af deres deltagelse i ovennævnte eksportforretninger, inden for et beløb, der svarer til de indtægter, der i denne forbindelse overføres fra sekretariatet for Danmarks erhvervsfond.«

1. Formål:

Ordningen tilsigter til gavn for dansk erhvervsliv at fremme en udvidelse af den bistand, som flere styrelser i henhold til allerede gældende bestemmelser hidtil har ydet erhvervslivet i eksportøjemed, både i form af tjenesteydelser og ved udlån af medarbejdere i forbindelse med eksportforretninger, hvori dansk statslig viden indgår. Den nu etablerede generelle ordning indebærer, at der skabes en central instans til formidling af statslig medvirken i eksportforretninger. De enkelte styrelser skal ikke længere selv skaffe sig den fornødne hjemmel til at oppebære indtægter

og afholde udgifter i forbindelse med deres deltagelse heri.

2. Forudsætninger:

- Eksport af statslig viden bør fortrinsvis ske ved formidling gennem danske erhvervs virksomheder og må ikke finde sted i konkurrence med disse.
- En styrelses deltagelse i eksportforretninger forudsætter, at dens primære opgaver fortsat kan varetages på forsvarlig vis.
- En styrelses medvirken i eksportforretninger må ske uden nettomerudgift for staten.

3. Indhold:

En styrelses medvirken i en eksportforretning kan finde sted på følgende måder:

Levering af rekvireret arbejde eller andre tjenesteydelser til danske virksomheder på underleverandørvilkår.

Udlån af medarbejdere til danske virksomheder.

Levering af rekvireret arbejde eller andre tjenesteydelser samt udlån af medarbejdere til myndigheder eller evt. private virksomheder i udlandet med henblik på efterfølgende dansk privat eksport.

Under ordningen kan offentligt ansatte medarbejdere midlertidigt stilles til rådighed for eller udlånes som konsulenter til Danmarks erhvervsfond, der afholder udgifter til deres aflønning m.v. i den periode, deres deltagelse i eksportarbejdet finder sted.

Medarbejderne bibeholder deres Ion- og pensionsmæssige stilling i den nævnte periode.

Den personaleafgivende styrelse har adgang til uden for den gældende stillingskontrolordning at ansætte personale til erstatning for medarbejdere, der midlertidigt er **stillet** til rådighed eller udlånt.

4. Administration:

- 4.1. *Ordnningen administreres af Danmarks erhvervsfond i samarbejde med det under erhvervsfondens nedsatte projektudvalg, der er et sagkyndigt organ for udvikling og markedsføring af projekter med en sammensætning, der tilgodeser både erhvervslivets og det offentlige interesser. Erhvervsfondens skal fungere som obligatorisk høringsorgan ved eksport af statslig viden inden for ordningens rammer samt yde og formidle rådgivning til styrelser og erhvervsvirksomheder om deres muligheder for eksport-samvirke.*
- 4.2. *Høringen bør, medmindre andet er aftalt, finde sted tidligst muligt, og styrelsen må ved forelæggelsen af sagen belyse følgende:*
 - Opgavens eller leverancens art og indhold.
 - Det udenlandske kundeemne, nationalitet og status samt finansieringskilde.
 - Den private danske hovedleverandør eller samarbejdspartner og formen for samarbejdet med denne (underleverandørforhold, sideordnet leverance).
 - Forventet kontraktstørrelse, valutaindtjening og beskæftigelsesvirkning fordelt på den offentlige og private del af leverancen.
 - Muligheder for efterfølgende leverancer fra danske virksomheder.
 - Andre forhold af betydning.
- 4.3. *Overførsel af statslig viden i eksportøjemed skal ske på grundlag af en kontrakt, som indgås mellem en dansk styrelse og en dansk eller udenlandsk rekvirent.*
- 4.4. *Erhvervsfondens kan stille krav til kontraktens udformning og kan godkende standardkontrakt. Kontrakten skal som minimum have en afgrænsning af leve-*

rancen samt præcisere pris, betalings-, leveringsbetingelser og ansvarsforhold og bør have regler for, hvorledes tvister bilægges. En kontrakt må kun underskrives efter erhvervsfondens godkendelse.

- 4.5. *Betalingen i henhold til kontrakten skal af den indenlandske eller udenlandske rekvirent erlægges til Danmarks erhvervsfond (eksport fremmekontoret. Prinsesse Maries Allé 2. 1908 København V - postgiro nr. 400 1443).*
- 4.6. *Omkostningerne i forbindelse med deltagelse i eksportforretninger kalkuleres - hvor muligt - med udgangspunkt i følgende retningslinjer:*
 - 4.6.1 *Betaling for medgået arbejdstid på grundlag af en normeret timeløn for de medarbejdere, der deltager i eksportsamarbejdet, herunder tillæg til lønnen for tjeneste i udlandet.*
 - 4.6.2 *Et generelt tillæg på for tiden normalt 100 pct. af lønomkostningerne i de tilfælde, hvor styrelsen udfører rekvireret arbejde eller andre tjenesteydelser. Såfremt der er tale om udlån af en medarbejder, udgør tillægget 50 pct. for en udlånsperiode på indtil 6 måneder og 25 pct. for udlånsperioden derudover.*
 - 4.6.3 *Anvendt forbrugsgods efter regning eller som procentdel af 4.6.1.*
 - 4.6.4 *Særlige udgifter efter regning, f. eks. rejseudgifter og udstationeringsudgifter. anskaffelse af specielt apparatur eller benyttelse af særligt kostbart apparatur.*
 - 4.6.5 *Moms indbetales til toldvæsenet på normal måde.*
- 4.7. *Styrelsens egne omkostninger ved kontraktens opfyldelse refunderes af erhvervsfondens - inden for kontraktsummen - på grundlag af styrelsens opgørelse, som indsendes ved hvert finansårs udløb, subsidiært kontraktens opfyldelse. Opgørelsen udformes af styrelsen under eget ansvar over for rigsrevisionen.*
- 4.8. *Ved leverancer af tjenesteydelser kan en styrelse påtage sig normalt leveringsansvar for sin egen ydelse, f. eks. med udgangspunkt i ABR-normerne.*
- 4.9. *Opstår der risiko for, at en kontrakt ikke opfyldes, skal Danmarks erhvervsfond straks underrettes.*
- 4.10. *Udebliver kontraktmæssige betalinger fra den indenlandske/udenlandske re-*

kvirent, kan erhvervsfonden kræve styrelsens leverance bragt til standsning.

Styrelser, som mener at råde over sagskundskab, der kan nyttiggøres ved eksport, kan henvende sig til Danmarks erhvervsfond

5. *Indsamling af oplysninger om statslig sagskundskab:*

for at få nærmere vejledning.

Industriministeriet, den 14. januar 1981

ERLING JENSEN

/ H. Boesgaard

Sundhedsstyrelsens systemeksportengagement i Gizan, Saudi Arabien

I 1981 fik sundhedsstyrelsen kontrakt på over en 5-årsperiode at drive et hospital i byen Gizan i Saudi Arabien. Denne kontrakt er langt den største opgave en dansk styrelse har påtaget sig med hjemmel i cirkulæret vedrørende statslige styrelses deltagelse i eksportforretninger.

Gizan-projektet er et samarbejdsprojekt, hvori indgår 3 parter: Det danske indenrigsministerium (repræsenteret ved sundhedsstyrelsen), det saudi-arabiske sundhedsministerium (MOH) og firmaet Dancare. Indenrigsministeriet (sundhedsstyrelsen) og Dancare optræder som sideordnede leverandører og har begge skrevet kontrakt med MOH.

Formålet med sundhedsstyrelsens engagement er at bidrage til udviklingen af sundhedsvæsenet i Gizan-regionen og bistå det lokale sundhedsvæsen med driften af et nyt 475-sengs hospital ved at ansætte og udsende danske eksperter, som placeres i hospitalets nøglepositioner og ved at uddanne lokalt, herunder saudi-arabisk, personale.

På et senere tidspunkt i projektforløbet kan parterne aftale dansk assistance til regionens primære sundhedstjeneste, ligesom det kan aftales, at Danmark påtager sig at uddanne MOH-personale her i landet.

Firmaet Dancare har kontrakt på at varetage de tekniske servicefunktioner og andre hjælpefunktioner i forbindelse med hospitalsprojektet. Læge- og plejepersonale samt administrativt personale, udover sundhedsstyrelsens udsendte eksperter, ansættes af MOH.

Med henblik på overvågning og koordination af samarbejdsprojektet er der under forsæde af den saudi-arabiske sundhedsminister oprettet en komité, der træffer beslutning i større og principielle sager i forbindelse med projektet. Komiteen er sammensat af repræsentanter fra de to lande samt en repræsentant for Dancares bestyrelse.

I Saudi Arabien varetages den overordnede daglige koordinering og

gennemførelse af projektet af et forretningsudvalg, hvor MOH, sundhedsstyrelsen og Dancare er repræsenteret.

For at varetage de hjemlige funktioner har sundhedsstyrelsen ansat personale til et til formålet oprettet sekretariat. Og endelig er sundhedsstyrelsens og Danmarks Erhvervsfonds faste administrative personale i en vis udstrækning involveret i projektet.

Saudi Arabien skal godtgøre alle omkostninger i forbindelse med sundhedsstyrelsens engagement i projektet. For hele 5-års perioden nærmer kontraktbeløbet sig 200 mill, danske kroner.

Betalingen foregår ved en rembours gennem en saudi-arabisk og en dansk bank. Alle fakturerede omkostninger attesteres af Danmarks Erhvervsfond, som trækker på remboursen og godtgør sundhedsstyrelsens udgifter. Erhvervsfonden fremsender ved hvert finansårs slutning en endelig opgørelse til MOH.

Sundhedsstyrelsens kontrakt med Saudi Arabien følger industriministeriets cirkulære, bortset fra at sauderne ikke betaler det generelle tillæg på 100% af lønomkostningerne. Man må dog her være opmærksom på, at forhandlingerne mellem sundhedsstyrelsen og Saudi Arabien blev tilendebragt næsten samtidig med, at industriministeriets cirkulære forelå.

Vejdirektoratets; engagement i systemeksport

Vejdirektoratet har fra 1978 engageret sig i eksportforretninger. Et engagement, som er under fortsat udvikling.

Vejdirektoratets eksportarbejde er blevet etableret på en række forskellige måder.

En tidligere hyppigt anvendt måde var at bevilge medarbejdere orlov, så disse i orlovsperioden kunne arbejde i udlandet for danske virksomheder. Henved 4 medarbejdere pr. år har fra 1978 været bevilget orlov på denne måde.

Orlovsordningen er nu forladt, således at vejdirektoratet i alle forhold vedrørende ydelser i eksportøjemed følger industriministeriets cirkulære.

Vejdirektoratet indgår på grundlag af cirkulærets bestemmelser kontrakter med både danske eksportvirksomheder og udenlandske statslige styrelser. Kontrakterne omfatter typisk udlån af konsulenter samt rene tjenesteydelser fra f.eks. vejlaboratoriet.

Med det formål at udbygge bistanden til dansk erhvervsliv og de offentlige vejadministrationer med eksport af know-how inden for vejområdet, oprettede vejdirektoratet i juni 1903 en eksportsektion til organisering af direktoratets eksportarbejde.

Eksportsektionens arbejde omfatter i hovedtræk:

- information i udlandet om dansk know-how på vejområdet
- information til danske private og offentlige virksomheder om markedet for vejopgaver i udlandet
- formidling af kontakt mellem offentlige og private virksomheder om løsning af vejopgaver i udlandet
- formidling af konsulenttydelser m.v. fra vejdirektoratet

For yderligere at fremme sit engagement i eksportforretninger har vejdirektoratet i forening med 4 danske firmaer i februar 1984 stiftet det rådgivende firma "Danroad Systems Consulting Engi-

neers and Planners A/S", til hvilket direktoratet skal levere know-how.

Selskabets aktiekapital indskydes udelukkende af de private moderfirmaer. Vejdirektoratet er tilknyttet selskabets bestyrelse gennem en kommitteret, der ikke har stemmeret.

Gennem dette selskab søger man i kraft af vejdirektoratets specielle ekspertise at opnå de opgaver private firmaer normalt ikke vil have tilstrækkelig mulighed for at få overdraget. I den forbindelse skal det påpeges, at det samarbejde, som selskabet er udtryk for, er eksklusivt i den forstand, at de 4 moderfirmaer ikke må påtage sig arbejde inden for selskabets arbejdsområde.

Miljøstyrelsens engagement i systemeksport

Miljøstyrelsens know-how markedsføres og sælges af selskaberne Chemcontrol A/S og Oilchem-selskaberne.

Chemcontrol A/S sælger know-how om opsamlings- og behandlingssystemer til kemikalie- og olieaffald. Oilchem-selskaberne består af det rådgivende firma Oilchem Recovery Denmark Consulting Engineers A/S og producentselskabet Oilchem Recovery Denmark Pollution Combating Systems A/S. De to selskaber beskæftiger sig med olieforurening.

Alle selskaberne er oprettet gennem et initiativ fra miljøstyrelsen og medvirken fra Industrirådet. Den ansvarlige kapital kommer udelukkende fra eksisterende danske firmaer, for Chemcontrol's vedkommende bl.a. fra Kommunekemi A/S. Miljøstyrelsen er repræsenteret i de tre selskabers bestyrelse, men har altså ikke bidraget med kapital.

Salg af miljøstyrelsens know-how til selskaberne foregår efter bestemmelserne om rekvireret arbejde.

Ved Akt 188 16/1 80 tiltrådte folketingets finansudvalg - hvilket altså skete før finansudvalget godkendte industriministeriets tekstanmærkning vedrørende offentlige styrelses deltagelse i eksportforretninger - at miljøstyrelsen som rekvireret arbejde kan påtage sig konsulentarbejde overfor¹ virksomheder og institutioner vedrørende løsning af opgaver, der forudsætter styrelsens konkrete viden og erfaringer. En bestemmelse i overensstemmelse hermed har siden 1980 været optaget på de årlige finanslove i de indledende bemærkninger i anmærkninger II under § 27.2.ol. Miljøstyrelsen. Arbejdet bliver ydet mod fuld indtægtsdækning.

Salg af tjenesteydelser fra miljøstyrelsen til selskaberne reguleres af kontrakter, der indgås for den enkelte opgave. Der er tale om en standardkontrakt, der ikke varierer meget fra opgave til opgave.

Konstruktionen med private selskaber - der kun har enkelte fastansatte medarbejdere - og salg af viden fra styrelsen til sel-

skaberne efter budgetvejledningens bestemmelser om rekvireret arbejde betyder, at der er skabt en fleksibel organisation, der er velegnet til at påtage sig eksportopgaver.

Den etablerede organisation kan hurtigt påtage sig en opgave, uden dette medfører forelæggelse for diverse godkendende myndigheder, ligesom organisationen kan lade udarbejde tilbudsmateriale, uden at der først skal indhentes accept fra bevilgende myndigheder om anvendelse af ressourcer til sådanne helt indledende foranstaltninger, der ikke på nogen måde giver sikkerhed for indtægter.

Selskaberne kan endvidere investere i at markedsføre deres produkter.

Det krav der skal opfyldes er, at hver gang de tre firmaer køber tjenesteydelser - og det vil i praksis sige et antal mandtimer - hos miljøstyrelsen, skal der indgås en kontrakt, og der skal betales for et antal mandtimer. Risikoen ligger udelukkende hos selskabet, ligesom miljøstyrelsens ansvar er begrænset til den ekspertise, styrelsen sælger.

Det skal nævnes, at miljøstyrelsen anser det for en ubetinget fordel, at staten ikke har kapital i firmaerne. Når firmaerne skal oprustes til større opgaver, kræves tilførsel af kapital. Det påhviler alene ejerne - der er eksisterende firmaer og vant til at træffe sådanne beslutninger - at tilføre den nødvendige kapital, og man er derfor ikke afhængig af det statslige bevilningssystem.

Post- og Telegrafvæsenets engagement i systemeksport

Post - og Telegrafvæsenet har i en række tilfælde været engageret i eksportforretninger. Engagementerne opfattes af Post- og Telegrafvæsenet primært som bistand, hvor know-how stilles til rådighed på konsulentbasis. Post- og Telegrafvæsenet reagerer således på henvendelser udefra og har ikke forsøgt at skabe en organisation til varetagelse af konsulentbistanden og formidling af styrelsens know-how. På dette punkt adskiller Post- og Telegrafvæsenet sig fra de tilsvarende styrelser i Norge og Sverige, som langt mere aktivt går ind i eksportprojekter. Den svenske telestyrelse har til eksempel sammen med firmaet L.M. Ericsson oprettet og skudt kapital i et selskab med eksport for øje.

Konsulentbistanden ydes fortrinsvis til danske firmaer, som har behov for postal ekspertise i forbindelse med et eksportprojekt. I praksis foregår det ved, at medarbejdere enten gives orlov i den periode, de yder konsulentbistand, eller ved at medarbejderen på timebasis udfører det bestilte arbejde.

Den økonomiske og driftsmæssige hjemmel bag P&T's konsulentvirksomhed er den frihed styrelsen gives til at yde tjenester i kraft af § 2 i finansloven. Konsulentvirksomheden vil i de enkelte tilfælde overvejende være af så ringe omfang, at industriministeriets cirkulære ikke bringes i anvendelse;.

Et postprojekt i De forenede arabiske Emirater med start i sommeren 1982 har dog fulgt cirkulæret.

Projektet i De forenede arabiske Emirater er et samarbejdsprojekt mellem P&T og firmaet Crone & Koch - med P&T som underleverandør. Ifølge den kontrakt P&T har indgået med Crone & Koch stilles 2 medarbejdere til rådighed i et vist antal timer. Der er ikke tale om orlov. Den regning Crone & Koch bliver præsenteret for er baseret på anvendte arbejdstimer plus tillægget på 100%. For P&T's vedkommende blev omsætningen ved kontraktindgåelsen anslået til \$00.000 kr.

Det kan nævnes, at P&T overvejer yderligere engagementer i mel-

lemøsten samt at P&T i øvrigt anser styrelsens medvirken i en række konkrete eksportengagementer som en væsentlig årsag til, at danske firmaer har fået ordrerne i stand.

Danmarks Tekniske Højskoles engagement i systemeksport

Danmarks Tekniske Højskole er en uddannelsesinstitution med en lang tradition for udførelse af arbejde for dansk erhvervsliv.

DTH skelner ikke mellem arbejdsopgaver, som indgår i eksportforretninger og arbejdsopgaver som udelukkende er rettet mod hjemmemarkedet. DTH's arbejde for og samarbejde med erhvervslivet resulterer dog ofte i produkter, som indgår i eksportforretninger. Kun sjældent udfører DTH arbejde for udenlandske rekvirenter.

DTH's samarbejde med erhvervslivet kan foregå på tre forskellige måder.

En måde er indgåelse af en kontrakt mellem DTH og rekvirenten efter bestemmelserne om arbejde for fremmede rekvirenter. Her betaler rekvirenten DTH **for** udførelsen af et stykke arbejde, hvorefter rekvirenten frit kan udnytte og videresælge det produkt eller den know-how, som leveres af DTH. Det kontraktlige forhold er veldefineret og detaljeret. Højskolen anslår, at man vil oppebære indtægter på godt 6 mill.kr. i 1983 fra opgaver indgået ved sådanne kontrakter.

DTH indgår endvidere en lang række samarbejdsaftaler med danske erhvervsvirksomheder. Såvel DTH som rekvirenten bidrager med ressourcer til samarbejdet. Samarbejdsaftaler indebærer ikke noget betalingsforhold mellem DTH og samarbejdspartneren, idet hver part for egen regning skyder personale eller andre ressourcer i projektet. Samarbejdet vil oftest blive udført på DTH. Ved indgåelse af en sådan aftale er det centralt for DTH, at opgaven har en forskningsmæssig værdi. Desuden forbeholder højskolen sig ret til offentliggørelse og benyttelse af det opnåede resultat. For året 1983 anslår DTH, at samarbejdsaftalerne vil tilføre højskolen ressourcer for henvend 20 mill.kr.

Endelig modtager DTH beløb fra en række fonde. Disse fondsmidler kan være givet til bestemte formål, men forpligter ikke højskolen til særlige ydelser over for rekvirenten. Dog modtager projekter, som har donators interesse, ofte fondsmidler. Størrelsen af forbrugte fondsmidler kan for 1983 forsigtigt anslås til over 10 mill.kr.

Samarbejdet mellem højskolen og en rekvirent om et projekt kan ofte gennemføres ved en kombination af forskellige aftaleformer. Ofte vil en del af projektet blive udført på grundlag af en kontrakt efter reglerne om arbejde for fremmede rekvirenter og den resterende del efter indgåelse af en samarbejdsaftale. Det er heller ikke ualmindeligt, at et projekt igangsættes på grundlag af fondsmidler for derefter, når man har afdækket, hvilke muligheder projektet indeholder, at resultere i en kontrakt om arbejde for fremmede rekvirenter eller en samarbejdsaftale.

Organisatorisk indgås kontrakt eller aftale mellem et DTH-institut og rekvirenten.

DTH har ved kombination af flere ordninger således etableret et fleksibelt system for samarbejde med erhvervsvirksomheder.

For at fremme samarbejdet med erhvervslivet samt markedsføre DTH's know-how har DTH i 1982 oprettet et projektkontor med foreløbig 4 ansatte. Projektkontoret er en forsøgsordning.

Et andet vigtigt organ i højskolens udadvendte arbejde er Institut for Produktudvikling (IPU). IPU er en selvejende institution, der videreudvikler højskolens videnskabelige resultater til salgbar know-how, som den så sælger til erhvervslivet efter forretningsmæssige principper. IPU finansierer således selv sin virksomhed og har for tiden ca. 50 heltidsansatte videnskabelige medarbejdere. Der er ikke ansat teknisk-administrativt personale i IPU, idet sådant arbejde købes i underentreprise på højskolen. Lokaler lejer IPU også på højskolen. IPU's bestyrelse består af ansatte ved Danmarks Tekniske Højskole.

Erhvervsskolernes engagement i systemeksport gennem selskabsdannelse

Erhvervsskolerne - d.v.s. tekniske skoler, maskinmesterskoler og handelsskoler - stiftede i 1983 Fonden for udvikling af erhvervsuddannelserne i Danmark. Fondens formål er at yde støtte til udvikling af erhvervsuddannelserne i Danmark. Midlerne til formålet fremkommer gennem afkast af kapitalindskud - alle erhvervsskoler kan blive medlem af fonden mod et indskud på 10.000 kr. - og overskud fra eksport af know-how. Med henblik på eksport af know-how inden for uddannelsesområdet har fonden oprettet anpartselskabet Danish Vocational Training Systems, ApS.

Baggrunden for beslutningen om at etablere et eksportselskab er det store behov for erhvervsmæssige uddannelser i mange lande. De fleste uddannelser på danske erhvervsskoler har nået et niveau, som er anerkendt i mange lande, og den service, som flere skoler i de seneste år har ydet firmaer, viser, at der er behov for en samling af aktiviteterne på dette område for at styrke systemeksportindsatsen.

Selskabet vil alene producere soft-ware fortrinsvis i forbindelse med projekter i NIC-lande og U-lande og på almindelig kommerciel basis. Eventuel hard-ware-eksport i tilknytning hertil, vil selskabet henvise til andre danske eksportører. Den nødvendige ekspertise vil selskabet købe hos den eller de erhvervsskoler, som har de bedste forudsætninger for at løse opgaven, og hvor lærerne kan lånes fra.

Selskabet vil tilbyde danske eksportører, som har projekter i andre lande, bistand som underleverandører. Selskabet vil være åben for henvendelser fra alle danske virksomheder.

Ca. 60 erhvervsskoler har i dag indskudt kapital i fonden. Eksportselskabets indskudskapital er 30.000 kr. Indskudskapitalen er ikke fordelt på anparter, og der er ikke udstedt anpartsbeviser.

Undervisningsministeriet, Direktoratet for erhvervsuddannelserne, er repræsenteret i selskabets bestyrelse, men ministeriet har ikke indskudt kapital i hverken fond eller selskab.

Direktoratet for erhvervsuddannelserne har endvidere opstillet følgende forudsætninger for fond og selskab:

kun skolernes frie egenkapital - og altså ikke statsmidler - må indskydes i fonden,

alle erhvervsskoler skal have mulighed for at deltage i arbejdet,

etablering af fond og anpartselskab må ikke forhindre, at danske firmaer henvender sig og får bistand direkte fra skoler og direktorat,

arbejdet må indtil videre foregå med udgangspunkt i Danmarks Erhvervsfonds regler,

organisationen må til sin tid indpasses i den generelle organisationsramme, ministeriet når frem til efter det planlagte projektgruppearbejde,

direktoratet må til enhver tid kunne bestemme, om fond eller selskab skal gå ind for forelagte projekter.

De af direktoratet opstillede forudsætninger medfører bl.a., at eksportselskabet ved køb af ekspertise hos erhvervsskolerne må følge bestemmelserne i industriministeriets cirkulære.

Erhvervsuddannelsesområdet er præget af relativt mange uddannelsesinstitutioner, og der er derfor næppe tvivl om, at etableringen af eksportselskabet vil fremme en koordineret indsats ved eksportprojekter, ligesom etableringen af selskabet betyder, at man opnår frihedsgrader til f.eks. at markedsføre sine produkter.

